

LANDBRUKER'N

Hedmarken 2019

HAMAR

LØTEN

STANGE

Ringsaker
kommune

Balanse i regnskapet.

Din økonomipartner

Regnskap
Digitalt regnskap
Bankløsninger
Lønn og personal
Fakturering
Administrasjon
Bedriftsrådgivning
Eierskifte
Driftsplanlegging

Vekstra
RINGSAKER SA

Stolvstadveien 9
2360 Rudshøgda
Telefon: 62 36 29 20
Epost: rudshogda@vekstra.no
www.vekstra.no

Gratis befaring

Faglig sterke - vi kan skog

Våre fagfolk kan skog og bruker moderne verktøy og metoder for å øke verdien på skogen din, nå og i fremtiden. Mjøsen Skog jobber for skogeierne og deler vår kunnskap med glede.

Ringsaker: Anders Flugsrud, m: 900 55 662
Furnes: Eivind Nordby, m: 476 03 609
Løten, Vang og Stange: Steffen Johansen, m: 416 75 973
Stange: Frank Monsen, m: 905 99 732

MJØSEN SKOG
Øker skogens verdi

Landbruker'n Nr. 1 – 2019, 17. årgang

Landbruker'n er et informasjonsblad for jord- og skogbruket på Hedmarken. Bladet utgis av Hedmarken Landbrukskontor og Landbrukskontoret i Ringsaker. Opplag 1300. Redaktør Andreas Karlsen og Hege Gjengstø Ottinsen. Forsidebilde: Sommerfugl. Foto: Hege Gjengstø Ottinsen. Grafisk utforming: Hamar Media avd. Nydal

Landbrukskontorene	3	Sporløs kjøring i skogbruket	17
Har ordet – Lars Fredrik Stuve – adm.dir Norske Felleskjøp SA	4	Bjørkeprosjekt i Mjøsområdet	17
Erfaringer etter avlingssvikt	5	Status – granbarkebillesituasjonen på Hedmarken	18
Erfaringer fra sommeren 2018	6	Tilskuddsmidler skogkultur 2019	18
Vannkvaliteten i Mjøsa	7	Bondens nettverk	19
Geitmyra matkultursenter Ringsaker	8	Høgskolen på Blæstad	19
Maren Grini – formidler Geitmyra	8	Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel	20
Produksjonstilskudd – vanlig jordbruksproduksjon	10	Tidligpensjon i jordbruket	20
Tilskudd til dyr på utmarksbeite	11	Ny søknadsløsning – SMIL-tilskudd og dreneringstilskudd	21
Bruk av plantevermidler	11	Felles tilsynsaksjon 2019	21
Utvalgt kulturlandskap – Helgøya	12	Merking og registrering av produksjonsdyr	22
Gjeninnføring av fangvekst som underkultur i RMP	12	Ny dyrehelseforskrift	22
Pollinatoren trenger et sted å bo	13	Oppdatering og ajourføring av gårdskartene	23
Investering og bedriftsutvikling i landbruket	14	Blæstaddagen	23
Bærekraftig utvikling	15	Noen momenter til bruk av husdyrgjødsel	24
Mikroplast i landbruket	15	Kompenserende tiltak for tap dyrket mark ved jernbaneutbygging	24
Nye skogbruksplaner – Hamar og Løten	16	Verdt å vite	25
Tilskudd til klimatilak i skog	16	Søknadsfrister	27

Foto: Karl Owren

Fra venstre: Arild B. Wengersgaard, Hege G. Ottinsen, Mari Hulleberg, Jørn-R. Follum, Ane W. Lund og Bent Roger Hegg

Ansatte på landbrukskontoret i Ringsaker; fv. Ole Fredrik Dæhli, Gerd Lodden Solberg, Hanne Østby Velure, Stein Inge Wien, Sigrun Sigurjonsdottir, Andreas Karlsen, Øyvind Håland og Finn Sønsteby.

Hedmarken landbrukskontor

Internettider: www.stange.kommune.no/landbruk

www.facebook.com/hedmarken.landbrukskontor

Postadresse: Hedmarken landbrukskontor, Postboks 214, 2336 Stange

Besøksadresse: Høyvangvegen 40, 2322 Ridabu

E-post: post@stange.kommune.no

Jørn-R. Follum – Landbrukssjef

jrf@stange.kommune.no – 416 58 529

Arild B. Wengersgaard – Rådgiver jordbruk

abw@stange.kommune.no – 404 29 527

Mari Hulleberg – Rådgiver jordbruk

m.h@stange.kommune.no – 400 36 230

Hege G. Ottinsen – Rådgiver jordbruk

hege.ottinsen@stange.kommune.no – 404 35 918

Ane W. Lund – Rådgiver jordbruk

ane.wormdal.lund@stange.kommune.no – 404 49 514

Bent Roger Hegg – Rådgiver skogbruk

brh@stange.kommune.no – 404 48 146

Karl Owren – Rådgiver skogbruk

karl.owren@stange.kommune.no – 404 03 564

Ansatte Ringsaker landbrukskontor

E-post postmottak.landbruk@ringsaker.kommune.no

Hjemmeside: www.ringsaker.kommune.no/landbruk

Sentralbord: 400 22 045

Stein Inge Wien – Landbrukssjef

siw@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 76

Ole Fredrik Dæhli – Ass. landbrukssjef

ofd@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 71

Hanne Østby Velure – Jordbruksrådgiver

ows@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 75

Gerd Lodden Solberg – Jordbruksrådgiver

gls@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 81

Andreas Karlsen – Jordbruksrådgiver

kaa@ringsaker.kommune.no – Tlf. 95 84 51 40

Finn Sønsteby – Skogbruksrådgiver

fso@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 74

Øyvind Håland – Jordbruksrådgiver

oyha@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 72

Sigrun Sigurjonsdottir – Rådgiver

sisi@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 80

Landbruksvikarordningen i Ringsaker

Arnfinn Olsen – landbruksvikar – Tlf. 951 21 091

Andreas Karlsen – kontaktperson – Tlf. 958 45 140

Arnfinn Olsen

Har ordet

Foto: Felleskjøpet

Mer korn lønner seg for oss alle

Av Lars Fredrik Stuve
Felleskjøpet

Planteproduksjon er grunnlaget for all landbasert matproduksjon og matkorn er den mest effektive utnyttelsen av den beste jorda vår. Da må vi innrette oss slik at denne jorda blir brukt til produksjon av korn og ikke til gras.

Korn og kornprodukter utgjør for tiden 28 % av vårt totale energiinntak i det norske kostholdet. Korn er dermed den absolutt viktigste matvaren i Ola og Karis daglige kosthold, men også den matvaren vi importerer mest av. Norsk selvforsyningsgrad for mat har i mange år ligget stabilt under 45 % og svinger med kornproduksjonen. 2019 blir et ekstremår med en selvforsyningsgrad som ligger ned mot 30 % - en vekker for oss alle. For matkorn varierer selvforsyningsgraden mye med været det enkelte år (mellom 20 % og 60 %), men er i gjennomsnitt for de ti siste år 40 %. Det totale matkornkonsumet i Norge utgjør 450 000 tonn. Da er matkornandelen i importerte bakevarer inkludert. Av dette har mellom 85 000 og 280 000 tonn blitt produsert i Norge, avhengig av sesongen.

Det er plass til mer korn i det norske markedet. Både som direkte menneskeføde og som dyrefôr. Forbruksstatistikken viser at det er plass

til ca. 210 000 tonn mer norsk korn, tilsvarende en økning av kornarealet med minst 500 000 dekar. Økningen bør i hovedsak komme som hvete og noe havre. For kraftfôr er det særlig rom for mer norsk hvete.

Arealutviklingen for korn i Norge er svært bekymringsfull. I dag har vi 2,8 millioner dekar korn i Norge – 900 000 dekar mindre kornareal enn vi hadde i 1991. Skal denne trenden snu, må kornøkonomien styrkes. Sammenlignet med snittet for jordbruket har kornprodusentene 125 800 kroner lavere vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk i 2018, og dette gapet har økt fra å være 95 000 lavere i 2015.

En hovedutfordring framover vil være å sørge for at det ikke etableres grasbaserte produksjoner i kornområdene som utkonkurrerer grasområdene. Det er flere som ser på at dekningsbidrag pr dekar er høyere for grasproduksjon enn for korn på deres jord. For ammekjøttproduksjonen er situasjonen den samme. Økonomien i kornproduksjonen sammenlignet med andre produksjoner bidrar til at grasproduksjon fortrenger kornproduksjon i kornområdene. Skal vi nå målet om økt norsk matproduksjon på norske arealer for å styrke selvforsyningen av beredskapshensyn, slik Solbergregjeringen har bedt om, må kornarealet økes og dette skjer ikke uten at kornøkonomien styrkes. Et mål må derfor være at kornøkonomien er minst på gjennomsnitt for jordbruket.

Legitimiteten til norsk jordbruk er basert på at

vi bruker de arealer som er tilgjengelig for matproduksjon. Hele 90 % av norsk jord brukes til fôrproduksjon, kun i underkant av 10 % til matvarer som kan konsumeres av mennesker uten å gå veien om dyremagen. Det meste av jorda vår er ikke egnet for kornproduksjon, kun for gras. Dette må være utgangspunktet for norsk landbrukspolitikk. Norskandelen av korn i maten må være så høy at forbrukerne oppfatter den som norsk. Om importandelen i kraftfôr blir for høy og kraftfôrandelen i fôrassjonene blir for høy risikerer vi at forbrukerne sier at mjølka og kjøttet egentlig er «utenlandsk» og at vi like gjerne kunne importere kjøttet direkte i stedet for å importere kraftfôrråvarene. Her er kornprodusenten og husdyrprodusenten i et skjebnefellesskap. Vi må klare å finne felles løsninger for hele jordbruket. Vi må sørge for at både korn- og grasprodusentene finner det lønnsomt å bruke jorda til det den er best egnet for. Det vil gi den høyest mulige norske produksjonen av mat, slik et stemmig Storting har bedt om.

En annen viktig grunn til å ta hele arealet i bruk er at dette er den beste beredskapen vi kan ha i en mulig krise. Dagens beredskap er basert på at vi alltid kan kjøpe mat på det internasjonale markedet. Flere og flere stiller etter hvert spørsmål ved denne forutsetningen. Usikkerhet knyttet til politisk uro og mulig sammenbrudd i handelssystemene gjør det mer aktuelt enn på lenge å ta vare på jorda og vår evne til å produsere mat. Om landbruket står samlet har vi tidens mulighet til å få gjennomslag for krav om et lønnsomt jordbruk i hele landet.

	Foredla i Norge	Norsk	Importert korn	Importert i varer	Konsum	Norskandel
2008	365 171	281 397	83 774	98 471	463 642	61 %
2009	361 961	189 212	172 749	94 316	456 277	41 %
2010	353 082	144 452	208 630	103 004	456 086	32 %
2011	342 790	178 528	164 262	106 003	448 793	40 %
2012	331 249	85 978	245 271	111 637	442 886	19 %
2013	338 285	178 210	160 075	113 756	452 041	39 %
2014	334 798	118 328	216 470	113 811	448 609	26 %
2015	347 099	232 717	114 382	117 323	464 422	50 %
2016	345 601	195 192	143 807	119 341	464 942	42 %
2017	329 785	218 111	111 674	122 218	452 003	48 %

Fig. Utviklingen i norsk kornproduksjon

Erfaringer fra jobbing med erstatning for avlingssvikt i 2018

Av ØYVIND HÅLAND
Ringsaker landbrukskontor

Vekstsesongen 2018 ble utfordrende for bøndene på Hedmarken. Sommeren kom brått og brutalt, med sol og varme, og ville ikke gi slipp på heten før kalenderen kom godt ut i august. Regnet lot vente på seg, og det lille vannet som kom fra himmelen fordampet nesten før det traff bakken. Dette resulterte som kjent i dårlige avlinger og utallige søknader om erstatning.

Vi på landbrukskontorene på Hedmarken har hatt oppgaven med å veilede bøndene i kommunene med søknadsprosessen og gitt uttalelse til søknadene, før de har blitt sendt videre til Fylkesmannen i Innlandet som har vedtaksmyndighet.

Totalt antall søknader om erstatning for avlingssvikt som kom inn på Hedmarken var ca. 680 stk. I et «normalt» år er antallet 0-25 stk, så økningen var stor. Dette har medført høyere arbeidsbelastning på de ansatte på landbrukskontorene, og mindre tid til å utføre vanlige arbeidsoppgaver. En del av landbrukskontorenes brukere har nok merket dette i løpet av høsten. Takk for tålmodigheten dere har vist oss!

Erstatningsordningen for avlingssvikt er på ingen måte en ny ordning. Likevel har det vært mye å sette seg inn i for de fleste, da dette er en ordning mange heldigvis har sluppet å søke på tidligere. Det har igjennom vekstsesongen blitt gitt mye informasjon fra ulike hold. Mye informasjon har vært til hjelp, men noe har nok også villedet og skapt frustrasjon. Dette er dessverre vanskelig å unngå, når er-

Tips og erfaringer fra 2018:

- Gjør gode notater
- Ta bilder
- God dokumentasjon er gull verdt
- Ha trua og finn løsninger!

statningsordningen ikke har vært laget for slike år som i 2018, verken regelverk eller datasystemer. Det har gått med mange timer til hjelp og veiledning i søknadsprosessen på våre to landbrukskontor. Vi håper vi har fått hjulpet de som trengte det, på en tilfredsstillende måte.

Som andre erstatnings- og tilskuddsordninger, skal også avlingskadeerstatningsordningen kontrolleres av de ansatte på landbrukskontorene. Fra først å skulle kontrollere alle søknader, la Landbruksdirektoratet heldigvis lista lavere, slik at bare deler av erstatningssakene måtte kontrolleres. Uten denne endringen, hadde vi nok holdt på med kontroll fremdeles. Men hvordan kontrollerer man en ordning som i stor grad bygger på tillitt? Vi har besiktiget beiter og grasarealer, og vi har telt rundballer, både i sol og snø. Vi har sett på beitelogger, fakturaer og gjødslingsplaner. Vi har gjort vårt ytterste for å oppnå riktig utbetaling for alle, ut ifra de forskriftene og reglene som har ligget til grunn. Dessverre er det nok noen som føler seg urettferdig behandlet, enten på grunn av fastsatte normavlinger, vanning eller andre faktorer. Forhåpentligvis ser dere verdien av å ha en slik erstatningsordning, selv om ikke alle kom like godt ut av den.

I skrivende stund er det fortsatt en del søknader som ikke er ferdigbehandlet. Dette er søknader innen produksjonene korn, potet, grønnsaker og grovfôr-salgproduksjon. Hvor det er krav om dokumentasjon på solgt varebeholdning for å få ferdigbehandlet søknaden. I løpet av våren vil disse søknadene også bli ferdige og vi kan tillate oss å senke skuldrene litt.

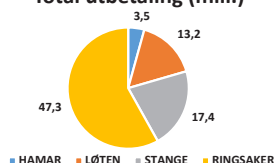
Hvordan fremtidige vekstsesonger vil bli, er ikke godt å spå. Men skal man tro meteorologer og andre som forsker på vær og klima, vil det bli flere perioder med mer ekstreme vær-situasjoner i landet vårt. Å spå været i 2019 er ikke lett, men det er heldigvis mye enklere å ha tro på en god vekstsesong!

Lykke til med våronna!

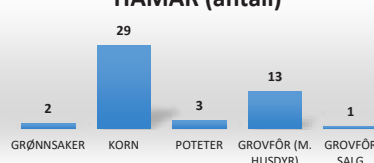
«Avlingskadeerstatning 2018»

(per mars 2019)

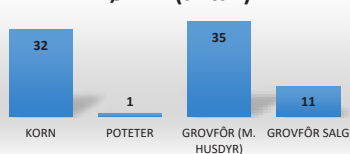
Total utbetaling (mill.)

HAMAR (antall)

LØTEN (antall)

Utbetalinger nasjonalt

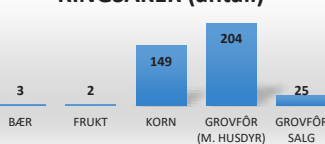
NORGE	1 836 mill.
OPPLAND	415 mill.
AKERSHUS	230,7 mill.
ØSTFOLD	207 mill.
BUSKERUD	197,4 mill.
HEDMARK	175,4 mill.

Utbetalingene i erstatning for avlingssvikt på Hedmarken utgjør

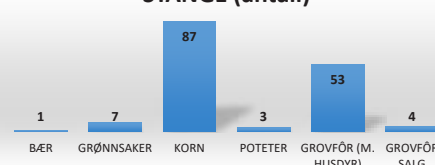
ca **4,4%**

av utbetalingene i Norge.

RINGSAKER (antall)

STANGE (antall)

ANTALL SØKNADER PÅ HEDMARKEN

Erfaringene fra sommeren 2018 blir viktige i fremtidig matproduksjon

Av **HARALD VOLDEN**
Daglig leder i Mimiro og professor II
ved NMBU

En ny dyrkingssesong står for døren og mange har fjoråret i friskt minne. Tørke og varme resulterte i reduserte avlinger og dårligere kvalitet både på gras og korn. Men vi fikk nok en gang bekreftet at den norske bonden er veldig god til å tilpasse seg og løse vanskelige og for noen håpløse utfordringer. Vi fikk demonstrert hvordan bonden – rådgiver – forvaltning gikk sammen for å løse problemene. Ikke minst fikk vi bekreftet hvor viktig et faglig og sosialt nettverk er for å komme seg ut av en krevende situasjon. Samtidig vet vi at dette ikke er siste gangen vi møter utfordringer på hvordan vær og klima vil påvirke produksjonsforholdene våre. Et viktig spørsmål er derfor, hva har vi lært og hva tar vi med oss av kunnskap for å redusere problemene neste gang de oppstår?

Læring gjør mester

Bruker vi melkeproduksjonen som eksempel så var det tydelig at melkeprodusenten måtte tenke alternativt både i forhold til valg av førmidler og føringstrategier, samtidig som han/hun forbereder seg på økte førkostnader og dårligere likviditet. Tidlig på høsten var det mye fokus på å økt utslaktning og redusert dyretall var veien å gå. Så klarte man å sette fokus på hvordan endret føringstrategi og alternative førmidler som halm, helsæd og biprodukter fra grønnsaksproduksjonen kunne bidra til økt førgrunnlag. Kraftfôrindustrien utviklet gode kraftfôrblandinger som benyttes i kombinasjon med lite grovfôr.

Vanligvis ønsker vi en føringstrategi hvor vi utnytter kuas evne til å ta opp maksimale mengder grovfôr. I inneværende føringssesong har fokuset for mange vært hvor lite grovfôr det kan gis og samtidig opprettholde en god produksjon og friske dyr. For mange har tilgang på halm vært redningen. For både ungdyr og ammekyr kan behandla halm utgjøre en vesentlig del av grovfôret (70-80 %) og det er i høst/vinter blåst liv i gammel kunnskap om hvordan utnytte halm enten i form av ammoniakk-/ureabehandling eller luting med kaustisk soda. Luta halm er et godt førmiddel også til mjølkende kyr. Erfaringsmessig vil det være lite fôr som buffer til våren. For de fleste er grovfôrarealet gitt og et alternativ for flere er å bygge opp lager med halm for å ha en større buffer med grovfôr inn mot føringssesongen 2019/2020. En robust løsning innebærer å ha grovfôr på lager i 13-14 måneder fremover.

God oversikt og planlegging avgjørende

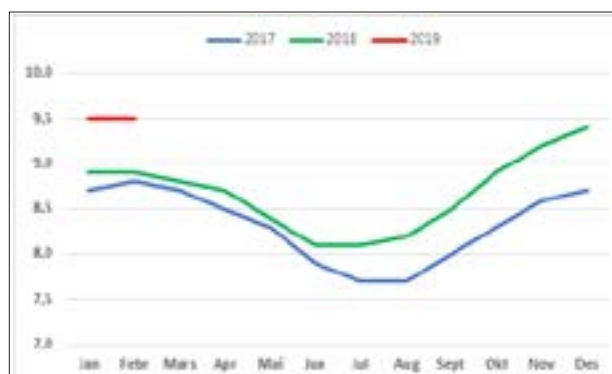
Når vi tar et tilbakeblikk på sesongen 2018/2019 ser vi at de som kom raskt i gang med planleggingen har kommet best ut av situasjonen. Det innebar å skaffe seg oversikt over innhøstet grovfôr, vurdering av vinterens føringstrategi og innkjøp av grovfôr, primært halm. Med riktig bruk av egne ressursar, økt kraftfôrforbruk og innkjøp av grovfôr, er det mulig å komme gjennom en krevende førsituasjon uten å ødelegge produksjonsgrunnlaget for flere år fremover. Selv om førkostnadene blir høyere vil melkeinntekt/kjøttinntekt – førkostnad i de fleste tilfellene bli positiv, og en løsning med å slakte dyr og senere bygge opp igjen besetningen blir veldig kostbar. Beregninger viser at ei mjølkeku må melke mellom 2 og 3 laktasjoner før oppdrettskostnadene dekkes.

Produksjonen holder seg oppe

Statistikken viser at det er slaktet færre kyr enn forventet og avdrått har aldri vært så høy som de siste månedene (Figur 1). Samtidig er det

Figur 1. Utvikling i daglig melkeavdrått i perioden 2017 til februar 2019. Kilde: Kukontrollen

Figur 2. Daglig kraftfôrmengder i perioden 2017 til februar 2019. Kilde: Kukontrollen

tydelig at melkeprodusentene har fulgt rådene om å øke kraftfôrmengden for å spare grovfôr, noe som går tydelig frem i Figur 2. Vi skal selvsagt fokusere på drøvtyggerens evne til å utnytte grovfôr og lokale føressurser. Men i en situasjon hvor økonomi og produksjonsgrunnlag står på spill er det viktig å anbefale løsninger som gir den enkelte bonde en mulighet til å komme seg over kneika.

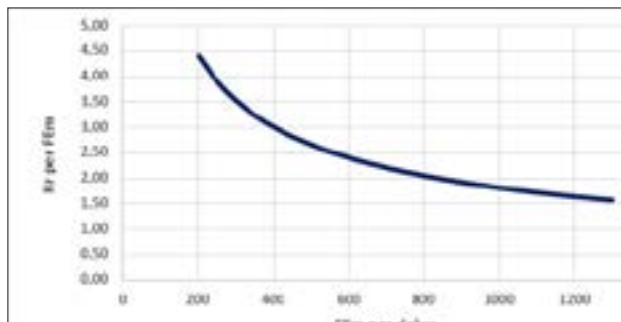
Legg en plan for å bygge buffer av grovfôr

Sommeren 2019 blir et svært viktig grovfôrår. Mange har tæret på grovfôrlageret og brukt opp bufferen. Det er derfor viktig å ha en god plan for både dyrking og høsting av grovfôret. Utfordringen er at grovfôrproduksjonen må planlegges både i forhold til kvalitet og kvantitet. Hvis det kun tenkes mengde grovfôr er det en risiko at energiinnholdet blir for dårlig og grovfôropptaket blir lavt, kraftfôrforbruket i høyeste laget og ei kostbar føring. Derfor er god grovfôr kvalitet i kombinasjon med halm som bufferfôr en interessant strategi. For de som også dyrker noe korn kan det i 2019 være aktuelt å ta noe av kornarealet som helsæd. Uansett er det viktig å utnytte sitt faglig nettverk og søke råd for å få en god planlegging av kommende sesong.

Kunnskap om grovfôrdyrking er viktigere enn noen gang

Gjennom prosjektet Grovfôr 2020 har vi satt fokus på hvordan vi skal bli bedre grovfôrprodusenter. Fokuset har vært på både dyrking og høsting og ikke minst sammenheng med kostnaden ved produksjon av grovfôr (Figur 3). Et mål med prosjektet har vært å formidle kunnskap og beste praksis i grovfôrproduksjonen. Det er publisert mange

artikler fra prosjektet i ulike fagtidsskrifter og i mars 2019 lanseres et kurs i e-læring i grovfôrproduksjon (Figur 4). I prosjektet er det gjort grundige økonomiske analyser på 200 melkebruk. Resultatene viser en betydelig variasjon i grovfôrkostnaden mellom bruk (1,30 til 4,50 kr per FEM). Analysen viser også at norsk grovfôrproduksjon har et betydelig potensiale for høyere grovfôravlinger og bedre grovfôrkvalitet. Figur 3 beskriver sammenhengen mellom grovfôravling og grovfôrkostnad. Resultatene dokumenterer betydelig variasjon i grovfôrav-

Figur 3. Sammenheng mellom grovfôravling og grovfôrkostnad. Kilde: Grovfôr 2020

linger selv innenfor samme geografiske område og at grovfôravling er den enkeltfaktoren som har størst betydning for grovfôrkostnaden. Disse tallene viser hvor viktig det er å ha fokus på god agronomi og avling, samtidig som det er med og styrker eget fôrgrunnlag.

La oss derfor bruke erfaringene fra 2018 som et grunnlag for økt kunnskap om hvordan vi skal forberede oss for en mer varierende fremtid og skape en mer robust norsk matproduksjon.

Figur 4. E-læring i grovfôrproduksjon. Du finner det på medlem.tine.no

Foto Pål Neremo

Vannkvaliteten i Mjøsa

Av **JØRN-R. FOLLUM**
Hedmarken landbrukskontor

Skreia renseanlegg i Østre Toten brant ned i midten av desember i fjor. Brannen satte avløpsrenseanlegget helt ut av drift, og førte til at 1,2 millioner liter kloakk har rent rett i Mjøsa hvert døgn siden brannen og fram til nå. Det tok flere uker før kommunen slapp inn på branntomt, men i slutten av januar fikk de installert en rist som grovsorterte ut partikler større enn tre millimeter. I midten av mars var et midlertidig renseanlegg med ytterligere to rensetrinn – biologisk og kjemisk – satt i drift. Med dette er

kloakkrensingen på Skreia nå tilbake på samme nivå som den var før brannen. Østre Toten kommune håper nå at Mjøsas evne til å rense seg selv skal ordne resten innen vanningssesongen i landbruket tar til.

Fylkesmannen har fulgt saken fortløpende og gitt nødvendig midlertidig tillatelse til utslipp før midlertidig renseanlegg var etablert, med krav og vilkår blant annet knyttet til renseløsninger, utslippskonsentrasjoner, drift og resipientovervåking. I tillegg har kommunen hatt kontakt med Norsk institutt for vannforskning, Folkehelsetilsynet og Mattilsynet.

Vannverkenes behandling av drikkevannet har sørget for at det urensede avløpsvannet ikke

har hatt påvirkning av drikkevannskvaliteten. Derimot er det mer bekymringsfullt hva dette utslippet kan bety for bruken av vann fra Mjøsa til landbruksvatning. Med forrige vekstsesongs tørke friskt i minne, vil det bety at store verdier innen jordbruksproduksjoner kan gå tapt om ikke vannkvaliteten er god nok før sesongen starter i månedsskiftet april/mai. Det er bestilt en kartlegging av strømningsforhold og reparasjonsevne fra Norsk institutt for vannforskning (NIVA). Denne skal være klar i begynnelsen av april. Da vil man også kunne gjøre vurderinger knyttet til påvirkning på østsida av Mjøsa. Landbrukskontorene følger saken tett og vil komme med informasjon når denne foreligger.

Geitmyra Ringsaker og landbruksnæringa

Av **MAREN GRINI**
Underviser Geitmyra Ringsaker

Region Innlandet forsyner Norge med mat. I Ringsaker alene produseres det 17.000 tonn kjøtt, 23.000 tonn melk og 36.000 tonn korn hvert år. Landbruket er en sentral næring. Matkulturen er viktig for å holde ved like en sentral del av kulturen i Innlandet og gjøre Hedmark til et attraktivt fylke å leve og vokse opp i. Det er også avgjørende for videre verdiskaping og rekruttering til landbruk og næringsmiddelindustri. Men hvor mange av barna er det som deltar i aktiviteter knyttet til jordbruket?

Hver eneste dag spiser barn og voksne over hele landet mat som kommer fra Ringsaker. Fløten i kaffen, svinesteken med poteter og kornet i matpakkebrødet er resultatet av stolte, dyktige jordbrukere i Ringsaker. Likevel er det ingen selvfølge at barna som vokser opp i en av landets største landbrukskommuner identifiserer seg med denne kulturen.

På Geitmyra Ringsaker matkultursenter for barn skal vi igjen sette matkunnskap på agendaen. Hos oss skal barna få oppleve, prøve, smake, lukte, kjenne og ikke minst lære om maten vår og hvor den kommer ifra. For at barn og unge skal kunne gjøre gode matvalg som både gagnar egen helse og støtter oppom landbruksnæringa, må de ha kunnskap om hele prosessen fra jord til bord. Kun når forståelsen for det arbeidet, den innsatsen og det enormt viktige samfunnsopdraget det er å drive med landbruk, kan vi forvente at neste generasjon setter pris på og viderefører det norske landbruket, enten som produsenter, næringsmiddelarbeidere eller som forbrukere.

For oss handler det om å gi barna verktøyene til å kunne knytte disse båndene og ikke minst

Foto Geitmyra matkultursenter Ringsaker

få muligheten til å tilegne seg den kunnskapen som trengs for å få forståelse og respekt for all den fantastiske verdiskapingen i landbruket som skjer rundt omkring i fylket vårt. Det er viktig at barna i vårt distrikt har kunnskap om og er stolte av landbruksnæringa og alt det som denne fører med seg av ringvirkninger. Dette håper vi å kunne bidra med, ikke bare kunnskapen om å ta gode matvalg, men også til en økt interesse for rekruttering til både primær og sekundærnæringa knyttet til landbruket.

Matkultursenteret i Ringsaker skal være en ressurs i å øke kunnskapen og interessen for landbruksnæringa i alle ledd og for hele innlandet. Vi skal være et senter som styrker og tar regionens identitet, tradisjoner, historie og fremtid på alvor.

Alle barn i grunnskolen i Ringsaker kommune skal ha vært hos oss minst én uke innen skoleløpet er over. I tillegg har vi åpne arrangement og kurs der alle regionens innbyg-

Foto Geitmyra matkultursenter Ringsaker

gere er hjertelig velkomne til å lære om mat på en praktisk, morsom og lærerik måte! Velkommen!

Maren Grini, formidler på Geitmyra Ringsaker

Av **ANDREAS KARLSEN**
Ringsaker landbrukskontor

Landbruker'n har hørt mye positivt om Maren Grini, formidler hos det nye matkultursentret for barn åpnet i Brumunddal. Vi har vært på besøk, og fått en prat med henne.

Geitmyra matkultursenter Ringsaker åpnet

høsten 2018, og ligger på historiske Granerud gård nær Brumunddal sentrum. Ringsaker kommune leier og har istandsatt det gamle fjøset til Per Dobloug.

Granerud gård ligger midt mellom industri- og nybygg i Brumunddal. Det er en tydelig engasjert Maren som møter oss i døra og entusiastisk viser rundt i nyoppussede lokaler. Lokalene er tilpasset både kurs, mer klasserompreget opplæring og matlaging fra A til Å. Senere vil det også få fasiliteter for kjøling og nedfrysing av råvarer og ferdig mat.

Maren Grini er 27 år, og odelsjente fra Eidsvoll. Nå har hun bodd på gård i Ringsaker i 5

år. Hun er gift med Hans Olav Grini. Sammen driver de mjølkeproduksjon på Grini gård. De tok over i 2016, og har hatt ansvar for driften fra 2018, der de gikk rett inn i en tøff start med tørkesommer. På Grini er de nå i ferd med å bygge om fra båsdrift til løsdrift med melkerobot og har pr. i dag 27 årskyr og en kvote på 200 tonn.

Maren er lærerutdannet, med etterutdannelse i engelsk, og har jobbet som lærer. Læreryrket var ingen tilfeldighet, da hun liker å formidle kunnskap til andre. Kombinert med at hun er vokst opp på gård, bor på gård i dag, og har stor interesse for landbruk, føler hun det naturlige å ville formidle denne kunnskapen og interessen om landbruk og matproduksjon videre. Som hun sier, så har hun helt fra barnsben av vært interessert i landbruk. Som en naturlig del av hennes store interesse for råvareproduksjonen, kommer også interessen for den videre foredlingen av råvarene frem til den maten vi får på bordet.

Maren påpeker viktigheten av å skape respekt for den jobben bonden gjør for å fremskaffe gode råvarer. Det er viktig å få fram hva god, næringsrik og riktig mat betyr for oss mennesker. Dette er noe hun brenner for, og som gjør det utrolig morsomt å jobbe i matkultursenteret; formidle til barna kunnskap om mat og matproduksjon i alle ledd gjennom kunnskap om råvarer, matretter og gode matopplevelser. Hun påpeker viktigheten av å bevisstgjøre ungene da kunnskap om landbruk og matproduksjon ikke er allmennkunnskap lenger. Her forenes hennes egne store interesser, gjennom å kunne kombinere interessene for landbruk, mat og matproduksjon, og det å formidle kunnskap til nye generasjoner.

Hun forteller at Geitmyra Ringsaker er en del av Geitmyra konseptet, men på «Ringsaker-vis». Man skal ta utgangspunkt i den lokale matproduksjonen og lokale mattradisjoner. Det å gi videre slik kunnskap til ungene er ikke bare viktig for ungene selv, men også viktig både for bonden, næringsmiddelindustrien, og nisjéproduzentene. En må starte tidlig for å skape en livslang interesse og engasjement for god, og næringsrik mat, basert på gode råvarer.

En viktig del av konseptet og formidlingen på Geitmyra er å løfte det unike spiskammeret som finnes i Ringsaker (fra beiter i fjellet til jordbær på Nes). Det er viktig å løfte frem både produktene og de som jobber med dem for å synliggjøre at det ligger mye arbeid bak, sier Maren. Alle skolebarn i Ringsaker kommune skal minst være innom Geitmyra en uke i løpet av skoleforløpet (1. – 9. klasse). Her skal de lære om hvor maten kommer fra, og om hvordan den foredles og tilberedes.

Geitmyras årsplan er å ha tilbud til barn i alle aldre som skole- eller fritidsaktivitet/kurs, fra spedbarn (foreldre) til 9. klasse.

I formidlingen legges det vekt på sesonger og tradisjoner. Man følger grisen til jul, fra slakt til ferdige medisterkaker, og elgslakt i elgjakten fra stykking til ferdig rett. Ved at ungene får delta aktivt i hele prosessen, blir – som Maren påpeker – terskelen for å smake på nye matvarer lavere. Det er noe helt annet å ha vært med på å lage det man skal spise, enn å kjøpe noe ferdiglaget på butikken. Det samme gjelder for frukt og grønt. Man følger maten fra jord til bord, og når man spiser maten til slutt får man fram smaksopplevelsen.

Geitmyra har jobbet tett på både lokale mat-

Foto: Geitmyra matkultursenter Ringsaker

Maren Grini

produsenter og lokale næringsmiddelbedrifter. Gjennom et samarbeid med Tine, arrangeres det nå i april «Kuas dag». For jul er det fokus på bruk av gris, i samarbeid med Nortura.

Folkeopplysning og folkehelse gjennom tidlig innsats og påvirkning hos barna er bærende idéer hos Geitmyra og Maren. Det å lære å ta gode matvalg tidlig, er viktig for å ta gode valg for egen psykiske og fysiske helse. Maren forteller at Geitmyra legger stor vekt på bærekraft knyttet til matproduksjon, kosthold og næringsmiddelindustri. Stikkord her er norsk, lokalt og historisk. Derfor ønsker man videre et samarbeid med eksempelvis det lokale Bondelaget og Bonde- og Småbrukarlaget, Bygdekvinnelaget og andre med god kunnskap om lokal matproduksjon, lokale mattradisjoner og lokale konserveringsmetoder. Så langt har vi fått svært positive tilbakemeldinger på dette, sier Maren. Fremover vil det være et satsningsområde å kunne formidle lokale mattradisjoner i Ringsaker, og gamle konserveringsmetoder som graving, syrning, speking, raking, hermetisering, etc.

Maren forteller at pr. i dag er det tre medarbeidere, men at den fjerde snart er på plass. Dette gir større mulighet til å holde åpne arrangementer for alle. Tilbudet til skole er nevnt, og alle barnehager har et tilbud om å melde sin interesse for kurs hvis de har lyst. Hva som tilbys vil variere litt med sesong, og tilbudet av råvarer. Kursene som gjennomføres nå har fokus på fisk, der man følger fisken fra vannet til tallerkenen. Ungene får prøve å filetere, beine ut, tilberede, og ikke minst; smake på! De liker det, og dette er med på å skape matglede for resten av livet, avslutter en engasjert Maren Grini.

Foto Geitmyra matkultursenter Ringsaker

Søknad om produksjonstilskudd og avløsertilskudd 2019 – krav til vanlig jordbruksproduksjon

Av **HANNE ØSTBY VELURE**
Ringsaker landbrukskontor

Et grunnleggende vilkår for å kunne motta tilskudd etter forskrift om produksjonstilskudd, er at søker faktisk driver en reell jordbruksproduksjon. Landbruks- og matdepartementet har for enkelte produksjoner utdypet noe nærmere hva som ligger i vilkåret om å drive vanlig jordbruksproduksjon. Det vil si at det kreves en viss avdrått før produksjonen kan anses å være tilskuddsberettiget. Ut i fra varsel-/stoppmeldinger som blir kjørt skal landbruksforvaltningen i kommunen under saksbehandlingen av søknadene vurdere om kravet til vanlig jordbruksproduksjon er oppfylt eller ikke. Det samme gjelder ved ordinære kontroller av søknadene.

Storfe og melkeproduksjon

For mjølkeproduksjon er minimumskravet en avdrått på 3 900 l per melkeku. Både melkekyr og ammekyr må ha kalvet i løpet av de siste 15 måneder før telledato. Hvis ikke skal kua føres opp under øvrige storfe. Det er viktig at foretaket husker å oppdatere husdyrregisteret. Kommunen sjekker antall omsøkte dyr opp mot data i husdyrregisteret.

I de tilfeller kommunen avdekker at søkers opplysninger ikke stemmer med husdyrregisteret, vil vi be søker dokumentere hvorfor husdyrregisteret ikke er i tråd med søkers opplysninger. Dersom det dreier seg om melkeku/ammeku som har født dødfødt kalv, skal foretaket legge fram kvittering fra Norsk Protein på at kalven er levert dit. Husk å notere mors id.nummer. Kyr som har kastet, godkjennes ikke som melk-/ammeku. Disse skal føres som øvrige storfe. Det gis ikke tilskudd til melke-/ammeku dersom kalven er gravd ned.

Foto Andreas Karlsen

Både Kukontrollen, Animalia og Husdyrregisteret kan være feil. Det er søkers ansvar å søke riktig. Ikke stol blindt på disse listene. Ta en sjekk i fjøset!

Sau

For sau skal gjennomsnitt slaktevekt pr. omsøkt søye være over 13,5 kg og antall lammeslakt pr. omsøkt søye skal være mer enn 0,91 stk. Dette gjelder for NKS. Det skal kunne tas hensyn til lokale forhold (eks. rovdyrtape, raser, oppstart og andre særlige forhold).

Areal

Det stilles også krav til produksjon og vanlig jordbruksdrift for å motta areal- og kulturlandskapstilskudd. Drifta skal holde god agronomisk standard. Foretaket skal ha en drift og produksjon på omsøkte arealer som vil kunne vurderes som innenfor det som man normalt vil kunne forventes for den aktuelle produksjonen i området. Dersom produksjon ikke er innenfor dette så vil tilskudd avslås. Det er vesentlig at det stilles krav til en viss produksjon på arealene for å kunne motta produksjonstilskudd.

Grovførsalg: grovfôr for salg må være gjort lagringsdyktig, noe som betyr at foretaket ikke kan selge fôret «på rot». Det er videre et krav om at fôret må selges til markedspris. Ved brudd på disse kravene skal selget av grovfôr regnes som bortleie. Det er unntak for gras til brikettering.

Konsekvenser

I de sakene der konklusjonen ser ut til å bli at kravet til vanlig jordbruksproduksjon ikke ser ut til å være oppfylt, blir foretaket varslet om at kommunen vurderer saken. Foretaket gis anledning til å uttale seg og komme med evt nye opplysninger før det fattes vedtak. Det er store konsekvenser av at kravet til vanlig jordbruksproduksjon ikke er oppfylt. Melkekyr/ammekyr får tilskudd som øvrige storfe og tilskudd til sau blir avslått.

Oppstart og utvidelse av grovfôrbasert husdyrproduksjon/grovfôrproduksjon for salg:

Ved oppstart av grovfôrbasert husdyrproduksjon med kjøp av dyr etter telledato, kan kommunen ta hensyn til dette ved fastsetting av foretakets tilskuddsberettigede grovfôreal. Kommunen fastsetter skjønnsmessig det faktiske arealbehovet. Foretaket må i slike tilfeller så snart som mulig informere kommunen om antall innkjøpte dyr.

Søkere som starter opp eller utvider grovfôrproduksjon for salg, kan få lagt til grunn grovførsalg i perioden 1. juli – 31. mars for beregning av tilskudd. Foretaket må i slike tilfeller så snart som mulig informere kommunen om mengde solgt grovfôr.

Avkortning

Dersom det avdekkes feil ved søkers opplysninger, plikter kommunen å rette søknaden og i tillegg vurdere avkortning av tilskuddet.

Foto Andreas Karlsen

Tilskudd til dyr på utmarksbeiter

Av **HEGE G. OTTINSEN**
Hedmarken Landbrukskontor

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
Ringsaker landbrukskontor

Utmarksbeitene er en viktig ressurs i husdyrproduksjonen. Utmarksbeiter er areal som i gardskartet er markert som produktiv og uproduktiv skog, fastmark, myr og annet ikke klassifisert areal.

Det søkes om produksjonstilskudd for de dyra som har vært på utmarksbeiter i minst 5 uker. Dyret er på beite når det har tilfredsstillende beitemuligheter i minst 5 uker, og hoveddelen av det daglige grovfôrøptaket skjer ved beiting. Beitearealet skal ha tilfredsstillende beitemuligheter for det antall dyr som beiter der. For dyr som har vært på utmarksbeiter nede i bygda, må du som søker vurderer størrelsen og forgrunnlaget på utmarksbeite nøye. Det kan være en vanskelig vurdering, da variasjonen av forgrunnlaget på utmarksbeiter i bygda er stor, samtidig som utmarksbeite ofte er inngjerdet sammen med, og kombineres

Dette gjelder for Ringsaker:

Høsten 2015 samlet landbrukskontoret i Ringsaker inn data fra 35 brukere som søkte på tmarksbeiter til storfe i bygda. Det ble levert inn kart over omsøkte utmarksbeiter, antall dyr, status/kvalitet på utmarksbeite og behovet for tilleggsføring av dyra. Med bakgrunn i disse opplysningene, beregninger utført av Yngve Rekdal (2006) samt Nortura og Norsk Landbruksrådgiving har landbrukskontoret Ringsaker satt en grense på minst 4 daa utmarksbeiter pr storfe i forbindelse med søknad om tilskudd til storfe som har vært på utmarksbeite i minst 5 uker.

med, beiting på innmarksbeiter og fylldyrka jord.

I forbindelse med behandling av produksjonstilskuddssøknaden kan det være aktuelt at du må fremlegge nødvendig dokumentasjon på at dyrene har vært på utmarksbeite lenge nok, og med tilstrekkelige beitemuligheter. Dette kan være egne notater (KSL), faktura på dyretransport, kart over arealene, behov for til-

Beregning av verdien på utmarksbeiter:

Rekdal (2006):

Arealbehov på 35-52 daa/ungdyr storfe, og arealbehov på 50-72 daa /gjennomsnitt for ammeku+kalv+ungdyr.

Nortura og Norsk Landbruksrådgiving:
Avling 10-50 FEM/daa. Gjennomsnittlig forbehold for storfe er 5,5 FEM/dag. Gjennomsnittlig forbehold for sau/lam er 1 FEM/dag.

Dette er ca. tall og det må gjøres individuelle beregninger i hver enkelt sak ettersom antall dyr i ulik alder og produksjon, og kvalitet på beitet varierer.

For dyr som har vært på utmarksbeiter i minst 5 uker utbetales kr 678,- pr ku/storfe og hest, og kr 195,- pr sau, lam, geit og kje (satser gjelder 2018).

leggsføring eller annen dokumentasjon som grunnlag for tilskuddet.

Bruk av plantevernmidler

Av **MATTILSYNET**

En ny sesong står for døren. I den forbindelse ønsker vi å minne om noen viktige punkter ved bruk av plantevernmidler. Vi vil også i 2019 prioritere tilsyn med bruk av plantevernmidler.

Autorisasjonsbevis

Alle som kjøper og bruker yrkespreparater skal ha norsk autorisasjonsbevis for plantevernmidler. Sjekk at autorisasjonsbeviset ditt er gyldig. Gjennomfør eventuelt fornyingskurs som kan tas på nett. Autorisasjonsbeviset har en gyldighet på 10 år før det må fornyes.

Oppbevaring og behandling av plantevernmidler

Alle yrkespreparater skal oppbevares i eget avlåst skap eller rom. Det må ikke oppbevares annet enn plantevernmidler og eventuelt andre kjemikalier, inkludert flytende gjødselblandinger, i skapet eller rommet. Plantevernmidler som ikke skal benyttes og tomemballasje som ikke er rengjort, skal leveres til godkjent mottak for farlig avfall. Emballasje som er ren-

gjort i tråd med rettleidingen på etiketten, kan leveres som vanlig avfall. Rydd i beholdninger av plantevernmidler og lever ikke-godkjente midler og midler som ikke lenger er aktuelle å bruke.

Plantevernjournal

Ved all bruk av yrkespreparater er det krav om dokumentasjon. Kravet til dokumentasjon er tredelt:

- Sprøytejournal; navn på plantevernmidlet, tidspunkt for behandling og dosen som er brukt, samt området og veksten som plantevernmiddelet ble brukt på. Sprøytejournalen skal oppbevares i minst tre år.
- Journal for integrert plantevern; hvilke vurderinger som er gjort, eventuelle prinsipper som er anvendt, og en begrunnelse for valgene som er tatt ved bruk av yrkespreparater. Dette skal dokumenteres skriftlig.
- Journal for beskyttelse av vannmiljø; enhver som anvender plantevernmidler i nærheten av vannforekomster har plikt til å iverksette hensiktsmessige tiltak for å redusere risikoen for forurensning av vann, og skal føre og oppbevare journaler over hvilke tiltak som er truffet. Minste avstand til overflatevann

ved spredning av plantevernmidler er tre meter dersom ikke annet er angitt på plantevernmidlets etikett.

Funksjonstest

Åkersprøyte, tåkesprøyte, jordbærbommer og spredeutstyr med total bomlengde på over tre meter skal funksjonstestes minst hvert femte år. Fra 1. januar 2020 gjelder krav til funksjonstest minst hvert tredje år. Sjekk at spredeutstyr har gyldig funksjonstest for 2019. Bestill eventuell funksjonstest før sprøytesesongen starter.

Foto Andreas Karlsen

Utvalgt kulturlandskap på Helgøya

Bilde «Helgøya» av Kari Bjertingstad

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
Ringsaker landbrukskontor

Av **KAROLINE FINSTAD VOLD**
Fylkesmannen i Innlandet

Første året som nasjonalt utvalgt kulturlandskap er omme. Dette året ble en god start for å forankre den nye statusen, finne gode samarbeidsformer mellom grunneiere og forvaltning, samt starte opp arbeidet med ulike tiltak for å videreutvikle kvalitetene i Helgøyas kulturlandskap. En spennende reise som nasjonalt utvalgt kulturlandskap har begynt!

Tiltak i 2018

Ved at Helgøya har fått status som utvalgt kulturlandskap ble det i 2018 bevilget 800 000 kroner som økonomisk støtte til grunneiere og andre, som aktivt vil ta vare på kulturlandskapsverdiene i dette verdifulle området. Dis-

se midlene er brukt godt. Nye midler vil bli gitt for 2019. Tiltak som er støttet i 2018 er:

- Restaurering av en låve og ei husmannsstue
- Istandsetting av kalkkovenne i Bergevika
- Rydding av beiter
- Rensking av gardsdam og gjerding rundt beite
- Planlegging av rydding av gamle stier i Bergevika

Arbeidsgruppa for Helgøya utvalgt kulturlandskap består av representanter fra fylkesmannen, kommunen og grunneiere. Det er utarbeidet et eget søknadsskjema som skal benyttes ved søknad om midler. I første omgang er fristen satt til 15. april, men står det igjen ledige midler etter første gjennomgang av søknader vil nye søknader bli behandlet fortløpende.

Nye prioriterte tiltak for 2019

For 2019 har arbeidsgruppa supplert lista for hva det kan gis midler til fra nasjonalt utvalgt

kulturlandskap (UKL-midler), og hvilke områder som skal få hovedfokus i arbeidet:

- Tilrettelegging for pollinerende insekter. Det innføres en ny ordning i regionalt miljøprogram (RMP) der bønder kan søke om tilskudd for å så og skjøtte striper med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal. Arbeidsgruppa håper flere gardbrukere på Helgøya vil så slike soner, og at det legges til rette for innkjøp av frø, samt at en eller flere gardbrukere kan ta på seg jobben med å så disse stripene for andre. Det er ønskelig å bruke UKL-midler på dette. Temakveld om tilrettelegging for pollinerende insekter er nylig gjennomført.
- Tilpasning av nye bygg i landskapet. Aktiv landbruksdrift er en forutsetning for å beholde og utvikle kulturlandskapet. Nye driftsbygninger kan være nødvendig for å utvikle drifta. Det kan være flere løsninger både når det gjelder materialvalg, arkitektur og plassering. UKL-midler kan benyttes til leie av planlegger/landskapsarkitekt for veiledning i en startfase i slike prosesser.
- Rydding av vegetasjon i åkerreiner og langs jordekanter. Det kan gis UKL-midler til tynning av åkerkanter og rydding av vegetasjon som hindrer jordbruksdrifta. Arbeidsgruppa planlegger en temakveld om dette høsten 2019 og vurderer også å samordne tiltaket ved at en entreprenør eller gardbruker kan ta på seg dette for flere søkere.

Følg gjerne med på nettsiden om utvalgte kulturlandskap i jordbruket <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap>

Gjeninnføring av fangvekst som underkultur

Av **OLE FREDRIK DÆHLI**
Ringsaker landbrukskontor

Nytt av året er at fangvekst som underkultur er gjeninnført i ordningen regionale miljøtilskudd (RMP). Fangveksten kan sås samtidig eller kort tid etter såing av hovedvekst som skal være korn, oljevekster eller belgvekster. Det er et krav at fangveksten skal være godt etablert om høsten og kan ikke være hovedvekst året etter. Fangveksten kan beites, men skal ikke tråkkes i stykker. Omsøkt areal kan ikke sprøytes med plantevernmidler eller gjødsles

om høsten. Tilsåing av fangvekst har som formål å beskytte mot erosjon og ta opp overskudd av næringsstoffer i jorda. Fangveksten er gunstig for klima og binder karbon i jord. Ellers er fangvekst et fint grønt innslag i kulturlandskapet som ved god vekst utover høsten gir økt mikroliv i jorda. Dette vil igjen gi grynstruktur i jorda, den smuldrer dypere ned i jordsjiktet og har økt dreneringseffekt.

Fangvekst sådd etter høsting

Tilskudd til fangvekst som er sådd etter høsting av grønnsaker, poteter og rotvekster. Fangveksten skal være godt etablert om høsten og skal ikke være hovedvekst året etter.

Foto: Marianne Bechmann NIBIO

Det er ikke tillatt å sprøyte fangveksten med plantevernmidler eller gjødsle den om høsten. Sprøyting mot floghavre, hønsehirse og søtvi er kan tillates.

Pollinatorene trenger et sted å bo

Av **MARIT STEINERT**
Stipendiat i økologi, NMBU

Det er vanskelig å være insekt om dagen. Studier viser at det er nedgang i både antall og mengde av insekter. Det knyttes blant annet til menneskeskapte endringer av landskapet, med urbanisering, gjengroing og mer intensivt landbruk. Tradisjonelle slåtteeenger og beitemarker blir sjeldnere, og spesielt leveområdene for blomsterelskende insekter skrumpet sakte, men sikkert inn. Det kan bety kroken på døra for et mangfold av pollinatorer som landbruket er helt avhengig av. En løsning kan være å gi insektene et sted å bo.

Villbiens jobb

Her i Norge gjøres størsteparten av pollineringsjobben av ville pollinatorer. Pollinerende insekter er så mangt, både fluer, bier, humler, sommerfugler, biller og veps. Villbiene (som også inkluderer humlene) er de aller mest effektive pollinatorene, spesielt i landbruket. Pollinatorer hjelper blomsterplanter med bestøvning, og til gjengjeld får de nektar og pollen i belønning. For biene er nektar viktig mat, mens pollen gir i tillegg viktige proteiner til ungene.

En landbruksvekst som trenger pollinering, blomstrer ikke hele sesongen. Derfor trenger insektene andre blomster i landskapet for å overleve. Humlene kommer ut tidlig om våren og er på leting etter forskjellige blomster gjennom hele sesongen. De fleste biene våre kaller vi for solitære bier og de lever kort, kanskje bare i 2-3 uker. Noen tidlig på sommeren, noen sent. På den tiden skal de rekke å lage reir, legge egg og samle matpakker til hvert

Foto: Tor Bollingmo, www.humleskolen.no

Villbie.

enkelt egg. Hvis det skal gå bra er de avhengig av at det finnes blomster akkurat når de er på vingene.

Gi villbiene et hjem

Redningen for dine lokale pollinatorer kan være nærmere enn du tror. I tilknytning til de fleste gårder, så finnes det arealer rundt selve gårdsdrifta som kan være utmerkede leveområder for insektene. Det kan være kantsoner rundt åkerlapper, veikanter, skrotemark der redskaper pleier å stå, eller åkerholmer. Kanskje finnes en blomstereng eller et beiteområde. Med litt skjøtsel og riktig tilrettelegging, så kan liten innsats gjøre en stor forskjell.

I fjor ble det lansert en pollinatorstrategi som oppfordrer til å ta vare på spesielt villbiens

leveområder. Fylkesmannen i Innlandet gir støtte til tilrettelegging for pollinerende insekter gjennom RMP (Regionalt miljøprogram). Nå kan en også søke om tilskudd til å så og skjøtte soner med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal. Kanskje er det noe ekstra areal å avse i kantsonene mot skogen eller mot veien, gjerne næringsfattige arealer. <https://www.fylkesmannen.no/nn/innlandet/landbruk-og-mat/miljotiltak/landbruket-i-innlandet-legger-til-rette-for-pollinerende-insekter/>

Pollinatorvennlig skjøtsel

Det er en kjent sak at en ikke får etablert en blomstereng i en fei. En må la være å gjødsle, kanskje fjerne næringsrikt topplag, kanskje så frø, og slå vegetasjonen sjeldnere. Tilrettelegging i sørvendte områder er et «hett tips», fordi et varmt mikroklima er å foretrekke for de fleste insektene. Hvis det gror igjen for mye, så vil det skygge for engplantene, derfor bør en rydde områder og ta vare på enkelttrær. Å så blomsterfrø er også i vinden, men stedege planter er å foretrekke for de fleste insekter, fremfor en eng med kun rødkløver. Hvis det kan la seg gjøre så bør en bruke så lite sprøytemidler som mulig. En buffersonen uten sprøyting i kantsonene er veldig bra.

Et mer variert landskap vil være gull verdt for å skape et mangfold av forskjellige pollinatorer. Hvis det blir flere leveområder for insektene lokalt, så vil det styrke insektenes evne til å overleve. Gi pollinatorene et sted å bo, og de vil fortsette å gjøre den uvurderlige jobben de er best på å gjøre.

Fra rapport om «Pollinatorvennlig skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark»

Skjøtselsanbefalinger

slåttemark/naturbeitemark:

1. Unngå gjødsel
2. Sen slått av enga (tidligst 15. Juli)
3. Vegetasjonen bør ikke kuttes plenkort
4. Høyet bør bakketørkes/hesjes, deretter fjernes
5. Unngå plantevernmidler
6. Spar noen deler av enga hvert år
7. Beiting: beitetrykket må være lavt og varigheten kort
8. Bekjemp fremmede plantearter
9. Vårbrenning som alternativ til slått/beite

Skjøtsel og tilrettelegging av landskapet rundt:

1. Bevar eller skap eksponert sandjord (reirplasser for bier)
2. Bevar trær og busker, særlig selje og vier
3. Bevar bringebær, stornesle, tistler m.m.
4. Bevar død ved (reirplasser m.m.)
5. Bevar ferskvannsmiljøer
6. Bevar rydningsrøyser, steingarder m.m.
7. Lag korridorer mellom blomsterressursene

(<https://www.nhm.uio.no/forskning/publikasjoner/nhm-rapporter/nhm-rapport-077-2018.pdf>)

Investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler)

Foto Gerd Lodden Solberg

Kjersti Maagaard Dobloug i nytt ammekufjøs.

Av **STINE EVENSEN SØRBY**
Innovasjon Norge

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
Ringsaker landbrukskontor

Den fylkesvise fordelingen av midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler) er gitt for 2019 i oppdragsbrev fra Landbruks- og matdepartementet til Innovasjon Norge. Oppland er tildelt 48,10 millioner kroner i investerings- og bedriftsutviklingsmidler, mens Hedmark er tildelt 41,62 millioner kroner. Hedmark og Oppland har felles Regionalt næringsprogram fra og med 2019.

Næringsmessig fordeling

Det tradisjonelle landbruket og volumproduksjonen er bærebjelken i Innlandet. Det er et stort investeringsbehov i flere av disse produksjonene. Samtidig er det et mål å få flere lønnsomme landbruksbaserte næringer i regionen. Disse næringene er viktige for å bygge opp under arbeidet med «Matnasjonen Norge», og for å øke verdiskapingen og inntektene med utgangspunkt i gårdens ressurser. Regionalt næringsprogram har fastsatt at 80 % av midlene i hvert av fylkene avsettes til

prosjekter innen tradisjonelt landbruk, mens 20 % avsettes til landbruksbaserte næringer. Det kan foretas overføringer av midler mellom de to gruppene mot slutten av året dersom det viser seg å være udisponerte midler til ett av formålene.

Produksjonsmessig prioritering

Regionalt næringsprogram gir følgende prioritering av produksjoner ved tildeling av tilskudd innen tradisjonelt landbruk:

- 1) - Grovførbaserte husdyrproduksjoner, gjødsellager og driftsbygninger til aktiv setring.
- All økologisk produksjon
- 2) Planteproduksjon for salg
- 3) Kraftförbaserte husdyrproduksjoner
- 4) Andre produksjoner

Modernisering av driftsapparat

Innenfor tradisjonelt landbruk er de grovførbaserte husdyrproduksjonene sammen med all økologisk produksjon gitt førsteprioritet. På grunn av markedssituasjonen og -utsiktene for mjølk og storfekjøtt er modernisering av mindre og mellomstore mjølkproduksjonsbruk (inkl. ombygging til løsdrift) prioritert foran nyetableringer og større utvidelser. Det gis ikke støtte til investeringer for sau, med un-

Viktig å huske på:

- Det er løpende søknadsfrist for alle ordningene.
- Mer informasjon og elektronisk søknad finner du på <https://www.innovasjon Norge.no/no/tjenester/landbruk/>
- Det gis ikke tilskudd til tiltak som er påbegynt før søknaden er avgjort. Med påbegynt menes igangsettelse av bygg- og anleggsarbeider eller inngått rettslig bindende forpliktelse/kontrakt som gjør investeringen irreversibel.
- Landbrukskontoret er behjelpelig i søknadsprosessen.

tak for tilskudd til generasjonsskifte til oppgradering av eksisterende produksjonsanlegg for eksisterende produksjon, og for økologiske produsenter som må foreta større investeringer som følge av implementeringen av EUs økologiregelverk.

Klimatilpasning

Av midlene som går til investeringsprosjekter i det tradisjonelle landbruket er 15 % av midlene i 2019 avsatt til prosjekter som bidrar til økt tørke- og lagerkapasitet i planteproduksjonen og til vanningsanlegg innen frukt-, grønt- og bærproduksjon.

Bruk av tre i bygg har mange fordeler blant annet ved at det er hundre prosent fornybart, binder CO₂ så lenge bygget står der, gir økt bruk av lokale ressurser, økt sysselsetting og lokal verdiskaping. Ut fra et ønske om økt bruk av tre kan det gis tilskudd på inntil 150 000 kroner for bruk av tre i byggeprosjektet.

Økt verdiskaping

Det er et mål å få flere lønnsomme landbruksbaserte næringer i Innlandet. Disse er viktige for å bygge opp under arbeidet med «Matnasjonen Norge», for økt verdiskaping og å gi muligheter for at en større del av inntektene kan tas med utgangspunkt i gårdens ressurser.

Det er ingen tydelig prioritering av midler til landbruksbaserte næringer. Det er imidlertid nasjonal oppmerksomhet og forventninger innen områdene lokalmat, landbruksbasert reiseliv, «inn på tunet», bioenergi og bruk av tre. Prosjekter innen disse områdene er velkomne!

Bærekraftig utvikling

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
Ringsaker landbrukskontor

Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Bærekraftsmåla ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng. De gjelder for alle land og er et veikart for den globale innsatsen for en bærekraftig utvikling.

Dette har også noe med bønder, produksjon

og landbruk å gjøre! Bærekraftsmåla vil være et godt rammeverk for framtidig landbruk, og landbruket har sin naturlige tilstedeværelse på de fleste måla. Er det mulig å være med på dette store løftet på eget gårdsbruk? Svaret er definitivt JA!

Sett deg inn i de ulike bærekraftsmål og finn områder som kan være gode forbedringsmål for din gård. Det vil alltid være mulig å gi produksjonen på gården større bærekraft. Vurder for eksempel forbedringer innen følgende områder:

- Dekk og diesel
- Forbruk av plast
- Tre som byggemateriale
- Biologisk mangfold på gården
- Drenering
- Lagring, handtering og bruk av husdyrgjødsel

Sett deg konkrete mål og våg å gjør en endring! Vær i forkant av framtidens forbrukere som kommer til å støtte opp om FNs bærekraftsmål.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/mat/fns-barekraftmal/fns-barekraftsmal/id2538121/>

Flere bedrifter velger å bruke FN s bærekraftsmål som mål for sin virksomhet for å ha en tydelig retning i en global sammenheng. Dette blir en del av forretningsidéen. Til eksempel har Moelven valgt ut fire mål: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Disse områdene er valgt ut fordi Moelven har funnet at disse målene kan ha størst positiv eller negativ påvirkning på miljøet rundt oss. Moelven meddeler at de har satt seg høye forbedringsmål, for å sikre at de kan bidra til å bygge en bærekraftig fremtid i tre.

Se <https://www.moelven.com/no/miljo-og-barekraft/hoye-mal-for-barekraft/>

Mikroplast i landbruket

Av **JØRN-R FOLLUM**
Hedmarken landbrukskontor

EUs kjemikaliebyrå (ECHA) har stemplet landbruket, sammen med kosmetikkindustrien, som en av verstingene knyttet til tilførsel av mikroplast i naturen. I kosmetikk er mikroplast en del av produktet, mens for landbruket sin del oppstår mikroplasten gjennom nedbrytning av plastprodukter til små bestanddeler.

Høsten 2018 gjennomførte Norsk institutt for vannforskning (NIVA) undersøkelser i Mjøsa for å dokumentere omfanget av mikroplast. Det ble tatt prøver fra bunnen og alle inneholdt mikroplast. Antall partikler varierte både mellom ulike prøvesteder og dybden i sedimentene. Høgest antall partikler ble funnet utenfor Hamar og ved Mjøsbua. Undersøkelsen slår fast at det er svært vanskelig å fastslå opprinnelsen av de mikroplastpartiklene som er funnet, men at ulike plastprodukter er en viktig kilde.

Kunnskapen om mikroplast i ferskvannssystemer i Norge er begrenset. Denne undersøkelsen foreslår også hvordan studier av mikroplast kan inngå i framtidige overvåkingsprogram for ferskvann.

Landbruket i Norge er svært gode på innsamling og gjenvinning av plast, men dessverre dukker det opp tilfeller med landbruksplast på avveie. Selv om landbruket er gode på innsamling av plast, og bare 2-3 % av den årlige bruken unngår innsamling, er det viktig å ha videre fokus på dette. Lokalt kan det oppstå uønsket forurensning og forurensning, samt at mikroplasten kan ta vegen ut i Mjøsa og videre ut i havet.

I tillegg til plast som benyttes i landbruket,

er bruk av slam på dyrkingsarealer også et sentralt tema. NIVA har også et forskningsprosjekt gående som ser på mikroplast i slam og hvordan dette tema håndteres når det benyttes som et jordforbedrende middel. Slam benyttet i slik sammenheng skal ha en varedeklarasjon med hva slammet inneholder. I hvilken grad mikroplast er oppført i denne sammenheng er usikkert.

Foto NIVA, rapport 7326-2018

Nye skogbruksplaner – Hamar og Løten

Av **BENT ROGER HEGG**
Hedmarken Landbrukskontor

Nå kan du som er skogeier i Hamar eller Løten skaffe deg ny skogbruksplan. I april har alle skogeiere med mer enn 50 dekar skog mottatt bestillingsskjema og informasjon om ny skogbruksplan. Frist for å bestille plan er 10. mai.

Hvorfor skogbruksplan?

Forrige gang det ble gjort et arbeid med skogbruksplaner i Hamar og Løten var for 13 – 14 år siden.

En skogbruksplan inneholder miljø- og ressursoversikter for den enkelte eiendom, oversiktlige og lett lesbare kart, samt mulighet for råd om hvordan eiendommen bør drives, både i økonomisk og miljømessig henseende. Planen kan leveres for bruk på nettbrett og telefon eller i en planperm. Digitale planer er enkle å vedlikeholde og data fra f. eks hogstmaskin kan enkelt sendes til skogeier eller fagmiljø for løpende ajourhold av planen.

Alle som skal selge tømmer i fremtiden må ha godkjente miljøregistreringer på sin eiendom for å imøtekomme krav i skogsertifiseringen (Gjelder eiendommer med over 100 daa produktiv skog).

Kunnskap om eiendommens ressurser er en forutsetning for å vurdere og utnytte eiendommens økonomiske potensial, og gir grunnlag for planlegging og gjennomføring av viktige tiltak i skogen, som tømmerdrift, ungdompleie og veinbygging.

Kompetent fagmiljø med i prosjektet

Mjøsen Skog er engasjert for å gjennomføre planarbeidet. Mjøsen stiller med et svært kompetent fagmiljø for å gjennomføre dette arbeidet. Vårt område ble flyfotografert i 2016 og med en oppdatering av skogtiltak frem til i dag, vil skogbruksplanleggerne ha et godt utgangspunkt for å lage et best mulig produkt for skogeier med en forventet levering høsten 2020.

Skogeier kan velge mellom tre ulike plantyper. Innholdet i planene og prisliste står beskrevet i informasjonsbrosjyren. Kostnadene kan dekkes med skogfond med skattefordel og skogeier kan søke om 40 % statstilskudd. Du bestiller skogbruksplan ved å fylle ut bestillingsskjemaet som kommer i posten og returnere det i frankert svarikonvolutt. Eventuelt kan bestilling sendes inn via webløsningen <https://www.mjosen.no/tommer-og-skogtjenester/skogbruksplan--allma/takstprosjekter/>

Har du noen spørsmål?

Har du spørsmål eller trenger hjelp til utfylling av bestillingsskjema, ta kontakt med leder for

skogplanutvalget ; Kristian Prestrud Pandum på telefon 976 90 137 eller e-post: kristianpandum@gmail.com eller til sekretær for skogplanutvalget; Bent Roger Hegg på Hedmarken landbrukskontor, telefon 404 48 146 eller e-post: brh@stange.kommune.no.

Spørsmål kan også rettes til prosjektleder for skogplanprosjektet; Rune Glæserud, Mjøsen skog, telefon 907 96 956 eller e-post: rune.glæserud@mjosen.no.

Meld deg gjerne inn i facebookgruppa «Nye skogbruksplaner – Hamar og Løten» for å bli holdt løpende oppdatert undervegs i arbeidet.

Tilskuddsmidler til klimatiltak i skog for 2019

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Retningslinjer og tilskuddssatser for klimatiltakene er like for alle kommunene. Det gis tilskudd til klimatiltakene *tettere planting og suppleringsplanting*. Ved nyplanting gis 80 % tilskudd til skogeier for inntil 50 planter/daa som plantes utover et fastsatt, bonitetsavhengig minimumsantall. Dette minimumsantallet er 10 % lavere på markberedte felter.

Videre kan det gis tilskudd til suppleringsplanting. Skogeiere kan i 2019 søke om 50 % tilskudd til kostnaden for suppleringsplanting. Pengene gis fra nasjonal ramme til tettere planting som klimatiltak. Tidligere var tilskuddet begrenset til 50 planter/daa. Betingelsen er fortsatt at antall planter pr dekar etter suppleringsplanting stiller et minimumskrav til plantetetthet. Søknadsfrist; 1. august for vårplanting og 7. november for høstplanting.

Det gis videre inntil 40 % i tilskudd til klimatiltaket *gjødning av fastmark*. Det skal gjøds-

les på egnede arealer og gjødningen må utføres slik at den ikke påvirker verdifulle miljøforekomster i nærheten av de gjødslede arealene.

Frist for skogeier til å levere refusjonskrav og tilskuddssøknad til kommunen er 15. september 2019. I tilfelle rammene blir for små til å dekke registrerte tilskuddssøknader, kan tilskuddet bli avkortet.

Sporløs kjøring i skogbruket

Foto: Anders Flugsrud

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

For en tid tilbake ble prosjektet «Sporløs kjøring» i skogbruket gjennomført. Målet med prosjektet er at skogsmaskinene ikke skal ødelegge stier, løyper og bekker eller at kjøringen skal føre til erosjon og avrenning. Prosjektet ble startet i 2014 og prosjektrapport forelå våren 2018. Nedenfor gjengis noen resultater fra dette prosjektet.

Sannsynligheten for terrengskader i forbindelse med skogsdrift er økende. Lassbærene blir

stadig større og vinterklimaet varmere. Alle skogsdrifter bør nå planlegges som om de var barmarksdrifter. Vegetasjonstypene småbregne- og høgstaudeskog er mest utsatt for terrengskader pga. fuktigheten og jorddybden.

Generelt skal bekker holdes frie for hogstavfall og skader. Bekker i skog er smale, og ofte må bekker krysses i forbindelse med skogsdrift. En midlertidig bru av tømmer og bær kan redusere/eliminere skadene i slike tilfeller. Tiltaket er skogfondsberettiget, og det forutsettes fjerning etter bruk. Et annet tiltak kan være kavlelegging i bæresvake områder jfr. illustrasjonsbilde. Der det er praktisk mulig,

vil terrengskadene reduseres dersom basvegene plasseres høgt i terrenget.

Til tross for prosjektet «Sporløs kjøring» finner man fortsatt dype lassbærerspor og vann på avveie etter skogsdrifter. Ikke alle tilfellene har en plan for utbedring av skadene. Det er registrert noen tilfeller hvor bygging av midlertidige bruer over bekker har skjedd.

Det blir spennende å se om dette bedrer seg når prosjektmålene etter hvert blir godt innarbeidet i rutinen til driftsselskaper og entreprenører.

Bjørkeprosjekt i Mjøsområdet

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

OG **HELGE HVOSLEF**

Bjørkeprosjektet i Mjøsområdet går videre. I første omgang er de beste bestandene i Ringsaker registrert og klassifisert. Disse er beskrevet med volum, kvalitet og alder. I tillegg er alle bestandene tildelt skjøtselsråd. Det er allerede mulig at ta ut tømmer fra noen av disse bestandene. Dette er kvalitetstømmer, som kan benyttes til møbler, konstruksjoner, limtre, tannstikker, emballasje mv.

Jordan Fabrikker på Flisa, som blant annet

produserer tannstikkere, benytter bjørk til denne produksjonen. De importerer råstoffet fra Sverige, men av forskjellige årsaker er de nå interessert i å hente råstoffet fra Norge. Da er Mjøsområdet et naturlig nedslagsfelt, siden kvaliteten på bjørketømmeret her er vurdert til å være meget god.

I vinter er det levert et prøvelass med bjørk til Jordan Fabrikker. Tømmeret er avvirket på Sendstad gård på Nes. Totalt 5 m³ stokkmålt og nummerert tømmer ble i slutten av januar kjørt til Løten Bygdesag for skjæring til plank. Planken ligger nå i torkene til Jordan Fabrikker. Når dette er ferdigtørket, vil det bli gjennomført en kvalitetsvurdering av virket. Resultatene fra dette vil trolig foreligge på vårparten.

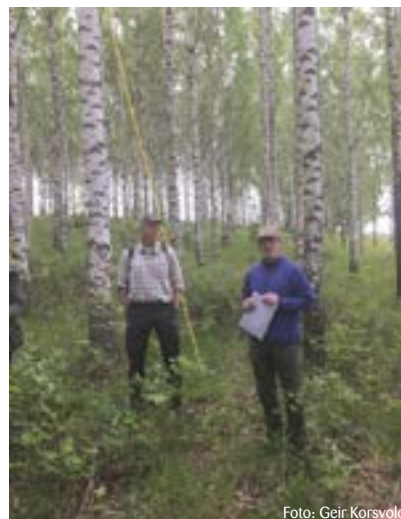

Foto: Geir Korsvold

Status – granbarkbillesituasjonen på Hedmarken

Av **BENT ROGER HEGG**
Hedmarken landbrukskontor

På 70-tallet var det et stort utbrudd av granbarkbille på Østlandet. Billen spredte seg fra fylke til fylke og førte til store ødeleggelser. Angrepet dengang førte til store tap for norsk skogsindustri. Bare i Hedmark alene tok granbarkbilen livet av omkring 1 million trær.

Kommunene på Hedmarken har siden 1979 vært med på en nasjonal overvåkning av barkbillepopulasjonen. Nivået av granbarkbiller er for 2018 forhøyet etter en svært varm og tørr sommer. I våre områder ser vi en moderat økning i den gjennomsnittlige fangsten av barkbiller per felle.

Vi kan forvente at fjorårets sommer har bidratt

Foto: Karsten Sund/ Naturhistorisk museum

til mange overvintrende granbarkbiller her. Det anbefales å være særlig på vakt i områder hvor det oppstår nye store vindfellinger. Ved store vindfellinger bør angrepne trær fraktes ut av skogen så fort som mulig og før den nye billegenerasjonen forlater dem. Klekking av nye biller starter som regel i juli.

Vil du lese mer om overvåkingen av barkbiller i Norge kan du gå inn på følgende link. <https://www.nibio.no/tema/plantehelse/skadedyr/barkbilleovervaking>

Foto Hege G. Ottinsen

Fakta om barkbiller

- Det finnes mer enn 60 barkbillearter i Norge og 6000 på verdensbasis.
- Stor granbarkbille er den eneste i Norge som angriper levende trær og kan skape utbrudd med drept granskog.
- Granbarkbilen er knyttet til gran, og angriper ikke furu eller andre treslag.
- Gran er økonomisk viktig for skogbruket og også den viktigste trearten i volum her til lands.
- Dreping av granskog påvirker et stort antall arter, siden gran er en nøkkelart i skogøkosystemene.
- Granbarkbilen er utbredt i grandistriktene på Østlandet, Sørlandet og i Trøndelag og Nordland.
- Fluktperioden finner sted i mai-juni når dagtemperaturen når opp i ca. 18 °C.
- Billene livnærer seg vanligvis av vindfall og døende trær, men ved stor oppformering ved for eksempel vindfall og tilgang på tørkestressede trær kan billene angripe levende trær.
- Angrep kan oppdages når det samler seg brunt boremel på barken og på bakken rundt stammen.
- Ved store vindfellinger bør angrepne trær ut av skogen så fort som mulig og før den nye billegenerasjonen forlater dem. Klekking av nye biller starter i juli.
- Granbarkbilen påførte skogbruket store skader på 1800-tallet, og i 1970-årene drepte den omkring 1 million trær i den sørlige delen av Hedmark.

Kilde: NIBIO

Tilskuddsmidler til skogkultur på Hedmarken i 2019

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

For tildeling av *skogbrukstilskudd* forutsettes at kostnadene er forsvarlige i forhold til utførte tiltak og effekten av dette. Midlene som kommunene disponerer til dette formålet er begrenset og

tilskudd vil bli tildelt så lenge det er tilgjengelige midler.

Ringsaker

I 2019 gis tilskudd til følgende tiltak: *Markberedning*; 30 %, *ungskogpleie*; 40 % og *stammekvisting (bjørk)*; 30 %.

Markberedning og stammekvisting vil bli salderingsposter, dvs. tilskudd tildeles hvis det er midler igjen.

Hamar, Løten og Stange

I 2019 gis det tilskudd til ungskogpleie og markberedning med tilskuddssats 30 % for begge tiltakene. Maksimum tilskudd pr tiltak pr eiendom kroner 75.000,-, inntil 1. desember.

Søknadsfrist for alle 4 kommunene; løpende, inntil 30. november.

Bondens nettverk

Av **HANNE ØSTBY VELURE**
Ringsaker landbrukskontor

Bondens nettverk skal være en samtalepartner for bonden uansett hvilke utfordringer en står ovenfor. Det er blitt mindre vanlig å begge ektefeller eller flere generasjoner har sin hovedinntekt fra garden. På mange gardar er drift er det etter hvert bare én person som behersker det daglige gjøremål med fjøsstell og onner. Å gjennomføre et fjøsstell i et moderne og ofte høyteknologisk fjøs, eller gjennomføre en slåttonn med moderne maskiner, krever mye både av kunnskap og praktisk erfaring. Videre vil en situasjon der flere bønder jobber mer alene med drifta medføre at flere er mer ensomme med de vanskeligheter og utfordringer som måtte oppstå. Sårbarheten på mange gardsbruk er større enn noensinne, dersom bonden midlertidig eller varig mister noe av sin arbeidskapasitet.

Som alle andre vil også bønder risikere å kunne få sin andel av personlige utfordringer og livskriser. Landbruket i Ringsaker har neppe en stor andel av livskriser, men det «tradisjonelle hjelpeapparatet» med helsevesen og NAV i første rekke, har ikke det verktøyet som trengs for å ivareta en bondes situasjon fullt ut. Det som skiller en bonde med husdyrdrift fra mye av den øvrige befolkning, er at husdyrbonden sitter med et større daglig ansvar som må ivaretas uavhengig av personlig situasjon og arbeidsevne. En husdyrbonde fritas ikke for ansvar med melking, stell og føring av dyra sine, selv om han har blitt sykmeldt. De løpende økonomiske forpliktelser forsvinner ikke selv om arbeidsevnen svekkes. En sykmelding får ingen praktisk betydning for bonden før det skaffes til veie kompetent avløser for de mest nødvendige gjøremål. NAV sine sikkerhetsnett er ikke tilpasset selvstendig næringsdrivende.

Kommunen hadde flere «verktøy» i verktøykassa for å bistå i kriser på den enkelte gard 10-20 år tilbake i tid. Den gang var landbruksvikarene kommunale og kommunen kunne prioritere landbruksvikarene dit det trengtes mest. I Ringsaker har vi fortsatt en landbruksvikar som styres fra landbrukskontoret. Vedkommende er fullt belagt og vel så det. I tillegg benytter mange seg av Landbrukstjenester Hedmarken og Lillehammer Avløserlag.

Før hadde Landbruksbanken egne refinansieringslån som kunne benyttes for å refinansiere akkumulert gjeld. Det har nok også skjedd en endring ved at mye av landbruksveiledningen har blitt mer spesialisert, og at mer veiledning skjer som betalingstjenester av ulike konsulenter, regnskapskontor, Norsk Landbruksrådgivning etc. Ofte vil kommunens rolle være å henvise til andre aktører. Prosjektet «Bondens nettverk» vil i så måte kunne være en viktig støtte, da noe av hovedinnholdet går på å skaffe oversikt over alle ulike aktører, kostnad med å benytte aktørene og oppdaterte lister på kontaktpersoner.

Bondens nettverk vil ikke kunne reparere alle utfordringer og problem. I blant vil det være slik at valg som har vært gjort eller endringer på personlig plan vil kunne skape en negativ situasjon som ikke kan reverseres. Det vil derfor av og til være riktig å hjelpe bonden/personen ut av næringa framfor å fortsette i en håpløs og umulig situasjon.

En bonde er selvstendig næringsdrivende som selv har ansvaret for sin næringsvirksomhet, og som har frihet til å gjøre sine valg innenfor de rammer som lover, forskrifter og annet regelverk setter. Det finnes ingen fasit på hva som er de riktige strategivalg for hver enkelt bonde. Man kommer neppe heller unna at det er den enkelte næringsutøver som selv må ta de tyngste konsekvensene når et

Foto Thomas Smeby

eller annet slår feil. Utfordringen med å drive lønnsom landbruksnæring i høykostlandet Norge er betydelig. Prosjektet «Bondens nettverk» vil aldri kunne tilby et komplett sikkerhetsnett overfor alle de utfordringer som måtte oppstå, men det skal være enkelt å ta en telefon for å snakke om problemet og kanskje vi kan bistå, og finne veien videre.

Det er lov for bonden å ha en psykisk helse og prate om det. Bondens nettverk skal være en samtalepartner for bonden. Det skal være enkelt og ufarlig for bonden å ta kontakt. Nettverket har absolutt taushetsplikt. Det vil bli laget en trykksak med aktuelle telefonnummer. Trykksaken vil bli distribuert til samtlige bønder i kommunen. Den kan du henge på fjøsdøra, på kjøleskapet eller et annet egnet sted, der du ser den hver dag.

Prosjektgruppa består av: Lars Opsal Jr, Syver Kyllingstad, Lars Gøran Kletthagen og Hanne Østby Velure.

I løpet av våren/sommeren vil det komme mer informasjon om prosjektet.

Høgskolen på Blæstad

Av **JØRN-R. FOLLUM**
Hedmarken landbrukskontor

Etter en del diskusjon omkring framtidens studietilbud ved Blæstad i fjor, er det nå stille. I mellomtiden har fakultet fått ny dekan, Maria Hörnell Willebrand. I tillegg har Fred H. Johnsen sluttet som instituttleder på Blæstad og Morten To-

fastrud er konstituert i 50 % stilling som instituttleder framover.

Det er satt i gang et arbeid for å utvikle et nytt studietilbud innen jordbruk med blant annet et nytt bachelorløp. Utdannelse innen landbruksteknikk har vært tilbudt på Blæstad siden 1969. Med morgendagens fokus på teknologisk utvikling og presisjonsjordbruk, burde gj Blæstad ha et solid fundament for å utvikle studietilbudet omkring dette temaet. Likevel

kan det se ut som at det eksisterende tilbudet innen landbruksteknikk forsvinner.

Det er viktig at alle som mener at Hedmarken er et viktig studiested for høyere jordbruksutdanning følger med videre i prosessen og bidrar til at høgskoleledelsen forstår hvilke mulighet det ligger i et slikt tilbud, både for høgskolen, landbruket på Hedmarken og landet ellers.

Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel

Av **ANE WORMDAL LUND**
Hedmarken landbrukskontor

Av **ANDREAS KARLSEN**
Ringsaker landbrukskontor

Tilskudd til avløsning ved sykdom og liknende skal bidra til å dekke utgifter til avløsning når bonden ikke kan delta i gårdsdrifta på grunn av sykdom, graviditet, fødselspermisjon eller sjukt barn. Gjenlevende ektefelle, samboer, forelder eller barn kan få tilskudd til avløsning i etterkant av bondens dødsfall.

Det er et krav om at bonden har hatt næringsinntekt fra jordbruk- eller gartneri, men fra og med 2019 stilles det nå ulike krav til næringsinntekt avhengig av tilknytningen den avløste har til foretaket, foretakets organisasjonsform og om foretaket er nyetablert eller ikke. For eksempel er det ikke lenger noe krav til nivået på næringsinntekten for innehavere i et enkeltpersonforetak og det er således uten betydning om næringsinntekten har vært positiv eller negativ. I tilskuddet skal det gjøres fradrag for de inntektene den avløste hadde, eller kunne ha hatt, i søknadsperioden. Det blir bare gitt tilskudd for dokumenterte, faktiske utgifter til avløsning og maksimal dagsats for avløsning i 2019 er 1670 kr.

Den 15. august 2018 åpnet den nye elektroniske løsningen for dem som søker tilskudd til

Foto Mette Sattrup Landbruksdirektoratet

avløsning ved sykdom og fødsel. Målsettingen er en mer effektiv saksbehandling, og at søkeren får pengene inn på konto raskere enn før.

Søkerne hadde fram til august 2018 søkt på papir, men skal nå logge seg inn på Altinn og sende søknaden her. I tillegg til at behandlingen blir effektivisert med flere uker, sikrer systemet likebehandling av søkerne uavhengig av hvor i landet de bor.

Systemet regner automatisk ut tilskuddet for søkeren når alle opplysninger er registret inn i det elektroniske søknadsskjemaet. Søkeren kan også hente opp veiledning og forklaringer inne i systemet dersom det trengs. Når kommunen har behandlet søknaden sendes svaret og vedtaket til søkeren på Altinn.

Slik gjør du:

- Logg deg inn med MINID, BANKID eller

lignende gjennom Altinn eller via www.landbruksdirektoratet.no

- Legg inn informasjon om sykemeldingsperiode, utgifter til avløser osv.
- Last opp nødvendige vedlegg (helst som pdf-filer)

Hvis du ikke kan bruke internett, kan du gi avløserlaget, regnskapsfører eller andre rett til å fylle ut søknadsskjemaet for deg. Tildeling av rettigheter ordnes også inne på www.altinn.no. Snakk med de du tildeler rettigheter først hvis det er aktuelt.

NB! Ny søknadsfrist. Søknadsfristen er nå ett år etter siste dag i perioden du søker tilskudd for. Dette har tilbakevirkende kraft. Det betyr at det kan være noen som har oversett den gamle fristen på 3 måneder i 2018 som nå igjen har mulighet til å søke tilskudd.

Tidligpensjon i jordbruket

Av **HANNE ØSTBY VELURE**
Ringsaker landbrukskontor

Av **ANE WORMDAL LUND**
Hedmarken landbrukskontor

Som følge av jordbruksavtalen 2018-2019, nytt saksbehandlingssystem og endringer i forskriften har ikke lenger kommunene noen rolle i søknadsbehandling for tidligpensjon i jordbruket. Fram til 1. januar 2019 kontrollerte saksbehandler ved landbrukskontoret søknaden før den ble sendt videre til fylkesmannen. Nå, fra 2019, skal den som søker om tidligpensjon levere søknaden direkte til fylkesmannen sammen med nødvendig dokumentasjon. Det skal også bli mulig å søke om tidligpensjon elektronisk fra april.

Søknadsskjemaet finner du ved å gå inn på www.landbruksdirektoratet.no. Her finner du i tillegg utfyllende informasjon om ordningen.

Andre endringer for tidligpensjon som har kommet i 2019:

- Etter at forskriften ble endret er det nå mulig å få tidligpensjon samtidig som en får uføretrygd, dagpenger, arbeidsavklaringspenger, avtalefestet pensjon eller gjenlevendepensjon fra NAV. Tidligere var det kun mulig å få fleksibel alderpensjon fra NAV i tillegg.
- Utbetalingene av tidligpensjon har vært kvartalsvis, men det vil fra januar 2019 være månedlige utbetalinger.
- Ved tobrukerpensjon: Det er ikke lenger mulig for ektefelle/samboere som er yngre enn brukeren, å få forlenget utbetaling fram til de selv fyller 67 år, men ektefeller/samboere vil få utbetalt like beløp hver måned. De som allerede får utbetalt en tobrukerpensjon og er yngre enn brukeren vil få en engangsutbetaling på differansen. Det vil komme informasjon til de det gjelder.

Dokumentasjon som skal medfølge søknaden er:

- Skattemelding for de siste 5 årene. For 2019 er det årene 2013 - 2017 som gjelder.
- Kopi av tinglyst skjøte som viser at eierdommen er overdratt til ny eier, eller en skriftlig oppsigelse av en forpaktningkontrakt. Her er det viktig å få overdratt alle gårds- og bruksnumrene.

Husk! Du kan ikke få tidligpensjon og samtidig ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk.

Ny søknadsløsning for SMIL-tilskudd og tilskudd til drenering

Av **ARILD B. WENNERSGAARD**
Hedmarken landbrukskontor

Landbruksdirektoratet har fra 2019 innført en ny søknads- og saksbehandlingsløsning for SMIL-tilskudd og tilskudd til drenering. Den nye løsningen går ut på at **alt** innen søknad og saksbehandling skal skje digitalt via den offentlige internettportalen Altinn.

Navnet på den nye løsningen er Agros, og den vil forenkle håndteringen av flere tilskuddsordninger som kommunen, fylkesmannen og direktoratet forvalter. Den nye løsningen vil gi effektiviseringsgevinster, samt sikre en riktig beregning av tilskuddet. Andre fordeler vil være:

- Enklere tjeneste, digitalt og selvbetjent for søkeren
- Tilskuddet forhåndsberegnes i søknaden for tilskudd til drenering
- Raskere og sikrere saksbehandling og utbetaling fordi mye vil skje automatisk i systemet

Saksgangen blir som følger:

- Søker logger seg på gjennom ID-porten/Altinn, fyller ut søknaden og sender den inn elektronisk. Vedlegg lastes direkte opp i søknaden, via fanen «Dokumenter».

Foto Ringsaker landbrukskontor

- Søknaden kommer inn til kommunen og blir behandlet.
- Vedtaksbrev sendes søker som mottar brevet til foretakets innboks i Altinn.
- Søker gjennomfører tiltaket.
- Søker leverer en utbetalingsanmodning og eventuell sluttrapport og sluttregnskap utenfor løsningen. Altså direkte til landbrukskontoret via epost eller papirpost.
- Landbrukskontoret anviser/attesterer for utbetaling av tilskudd, hvor det samtidig sendes et utbetalingsbrev til foretakets innboks i Altinn.
- Tilskuddet overføres foretakets kontonummer innen én uke.

På Landbruksdirektoratets nettsider om Agros ligger det en utførlig forklaring om hvordan søker får tilgang til søknadene. Man finner også en veiledning til søknadsskjemaet ved innlogging til tilskuddsordningene. Det er også laget en introduksjonsfilm som steg for steg viser hvordan du fyller ut den elektroniske søknaden.

Felles tilsynsaksjon i landbruket 2019

Av **JØRN-R. FOLLUM**
Hedmarken landbrukskontor

En av brannvesenets oppgaver er å kartlegge og føre tilsyn med byggverk og virksomheter hvor brann kan føre til tap av liv, skade på miljø, helse og materielle verdier. Til tross for økt fokus på brannvern og strengere krav til brannsikring, brenner det årlig i driftsbygninger med husdyr. Selv enkeltstående branner kan forårsake enorme tap av materielle verdier og dyretragedier.

Hedmarken brannvesenet vil i den forbindelse gjennomføre fellestilsyn i landbruket, sammen med Mattilsynet, El-tilsynet, og Arbeidstilsynet, i driftsbygninger med husdyr i Hamar,

Løten og Stange kommune. Tilsynsaksjonen vil bli gjennomført i løpet av våren og høsten 2019 med ca. 20 gårdsbesøk i hver omgang.

Hovedformålet med tilsynsaksjonen er at tilsynsmyndighetene ønsker å opparbeide seg kunnskap og erfaring med landbruket. De ønsker også å trekke erfaringer fra hverandres fokusområder og metoder for tilsyn. Derfor gjennomfører de tilsynene i fellesskap. Disse tilsynene er en aktivitet som tilsynsmyndighetene gjør på selvstendig grunnlag, og har ingen direkte tilknytning til den kontakten den enkelte gardbruker har med tilsynsmyndighetene bl.a. gjennom KSL.

Det er satt av ca. 2 timer til hvert gårdsbesøk, noe som gjør at den enkelte tilsynsmyndighet ikke får gjennomført et fullverdig tilsyn. Om det skulle avdekkes alvorlige avvik, vil den

aktuelle tilsynsmyndigheten følge opp dette i etterkant.

De utvalgte gardbrukerne blir oppringt og informert i god tid i forkant av gjennomføringen av tilsynet, i tillegg til at de mottar et informasjonsbrev. Brannvesenet har fått gode tilbakemeldinger fra de som har hatt et tilsyn til nå, om at dette er en nyttig bevisstgjøring for gardbrukerne.

Hedmarken landbrukskontor vil ta initiativ til en evaluering etter at vårens tilsyn er gjennomført.

Dersom du har noen spørsmål vedrørende tilsynsaksjonen, ta kontakt med branninspektør Ståle Nielsen i Hedmarken Brannvesen, Stale.Nielsen@hedmarken-brannvesen.no / Tlf. 934 47 253.

Merking og registrering av produksjonsdyr

Av **MATTILSYNET**

Forflytninger av dyr øker risikoen for å spre ulike dyresykdommer. For å være i stand til å spore smitteveger, og for å kunne beskytte mennesker og dyr mot sykdommer, er Mattilsynet avhengig av å kjenne dyrenes identitet og opprinnelse. Det er bakgrunnen for sporbarhetsregelverket som inneholder krav til merking og registrering av dyr.

Virksomheter og personer som eier produksjonsdyr har og plikt til å registrere dyreholdet sitt i Mattilsynets husdyrregister, via MATS skjematjeneste og innlogging via Altinn. Vesentlige endringer i dyreholdet skal meldes til Mattilsynet.

Merking av storfe og rapportering til Husdyrregisteret

Storfe skal ha ett godkjent øremerke i hvert øre. Øremerkene skal være synlige. Storfebransjen stiller krav om at ett merke er elektronisk.

Alle storfe i dyreholdet skal rapporteres inn i Husdyrregisteret senest 7 dager etter en hendelse. Dette gjelder hendelser som kjøp, salg, slakt, fødsel og døde dyr. Kalvene skal merkes innen 20 dager etter fødsel.

Dersom et storfe mister et øremerke, skal dyreholder straks bestille et godkjent erstatningsmerke og merke dyret med det samme opprinnelsesmerket som det hadde fra fødsel.

Dyreholder plikter å rapportere til Husdyrregisteret, alle forflytninger av dyr til og fra driftsenheten, fødsler og dødsfall, innen 7 dager etter at hendelsen har skjedd.

Et oppdatert husdyrregister er viktig for at sporbarheten i matkjeden skal ivaretas. Dette er viktig for å hindre spredning av dyresykdommer og smitte av sykdommer fra dyr til mennesker via matkjeden.

Manglende eller for sen rapportering fører til at sporbarheten for storfe blir brutt, og dette kan svekke både matsikkerheten og beredskapen for smittsomme dyresykdommer.

Merking av småfe

Småfe skal merkes med et godkjent øremerke i hvert øre. Det første øremerket skal være visuelt og det andre skal være elektronisk.

Dyrene skal merkes før de er 30 dager gamle eller innen de forlater dyreholdet.

Første nummeret i individnummeret skal representere siste siffer i årstallet de er født.

Dyr som mister merke skal få erstatningsmerke der individnummeret enten er forhåndspreget eller påføres med permanent merkepenn. Opprinnelsesmerket skal sitte på dyret hele livet.

Hver gang dyr overføres til et nytt dyrehold i Norge, skal det merkes med et hvitt øremerke innen 7 dager. Dersom dyret allerede har et hvitt øremerke, skal dette skiftes ut med den nye dyreholdet sitt hvite merke.

Antall mottatte merker skal noteres i dyreholdjournalen og ubrukte merker skal kastes.

Nedgravning av dyr

Alle selvdøde eller avlivede produksjonsdyr som oppstår på gården, skal leveres til destruksjon til godkjent anlegg. I vårt område er det Norsk Protein som samler inn døde produksjonsdyr etter melding om kadaver, se <https://kadaver.norskprotein.no/>

Nedgravning av døde kjæledyr og hest på egen eiendom er tillatt under forutsetning av tiltak for å unngå eventuell sykdomssmitte.

Kadaver må graves ned uten at miljøet forurennes og så dypt ned at kjøttetende dyr ikke kan grave opp kadaveret.

Ny dyrehelseforskrift – hva bør jeg vite?

Av **MATTILSYNET**

Ny dyrehelseforskrift stiller strengere krav til dyreholdere

Ny dyrehelseforskrift trådte i kraft 01.07.2019. Den nye forskriften skal forebygge sykdom hos dyr. Mattilsynet jobber med å lage veiledningsmaterieell til bransjen for å sikre at reglene blir forstått.

Hensikten med de nye reglene er å bevare den unikt gode statusen i norske dyrehold. Friske dyr betyr mindre bruk av antibiotika og mindre smitte mellom dyr og mennesker.

Større smittepress gir større ansvar for bonden

De nye reglene gir et større ansvar til deg som jobber med produksjonsdyr. Det stilles krav om kompetanse, som blir gjeldende fra 1. januar 2020, og en skriftlig smittevernplan som er tilpasset det enkelte dyrehold.

Norsk dyrehelse er veldig god, og slik ønsker vi at det fortsatt skal være. Skal vi beholde den gode dyrehelsen, må vi tenkte forebygging av sykdom, fremfor bekjempelse. Å forebygge sykdom vil alltid være mindre kostbart enn å bekjempe den. I tillegg gir forebygging bedre dyrevelferd, et etisk forsvarlig dyrehold og bedre økonomiske forutsetninger for det norske landbruket.

Mennesker reiser mer og tar med seg bakterier og smittestoffer tilbake. Landbruket etter spør nye arter eller raser av dyr, og tempoet på omsetning av dyr har økt.

Alle disse faktorene er med på å øke smittepresset i norske dyrehold.

Ny dyrehelseforskrift - Hva er nytt?

Viktige endringer i regelverket er:

- Det innføres karenstid ved flytting av storfe, svin og lamadyr.
- Dyreholdere får større ansvar for forebyggende helsearbeid. Viktige stikkord her er skriftlig smittevernplan, særskilte hygienekrav i næringsretta dyrehold og kompetansekrav.
- Forbud mot flytting av hunddyr av sau videreføres og utvides til å også gjelde hunddyr av geit. Forbud mot flytting av småfe over fylkesgrenser oppheves, og det blir laget større regioner som vil bidra til at det nå blir lettere å flytte hunddyr av småfe. Det åpnes også for livdyrsamarbeid på småfe under visse forutsetninger.

Mattilsynet vil i 2019 prioritere å veilede om kravene i ny dyrehelseforskrift. For mer utfyllende informasjon, kan du gå inn på www.mattilsynet.no og søke opp ny dyrehelseforskrift.

Oppdatering og ajourføring av gårdskartene

Av **ARILD B. WENNERSGAARD**
Hedmarken landbrukskontor

Det skjer stadig endringer i landskapsbildet. Det dyrkes ny jord, det ryddes nye innmarksbeiter, fulldyrket jord tilplantes til skog, jordbruksarealer bygges ned både med samferdsel og bebyggelse og jordbruksarealer gror igjen osv.

For at vi til enhver tid skal ha et best mulig kartgrunnlag, må alle disse endringene fanges opp, enten ved tolking av nye flybilder, oppfølging av vedtatte utbyggingsplaner eller ved at den enkelte grunneier melder ifra om endringer på sin eiendom.

Kontinuerlig og periodisk ajourføring

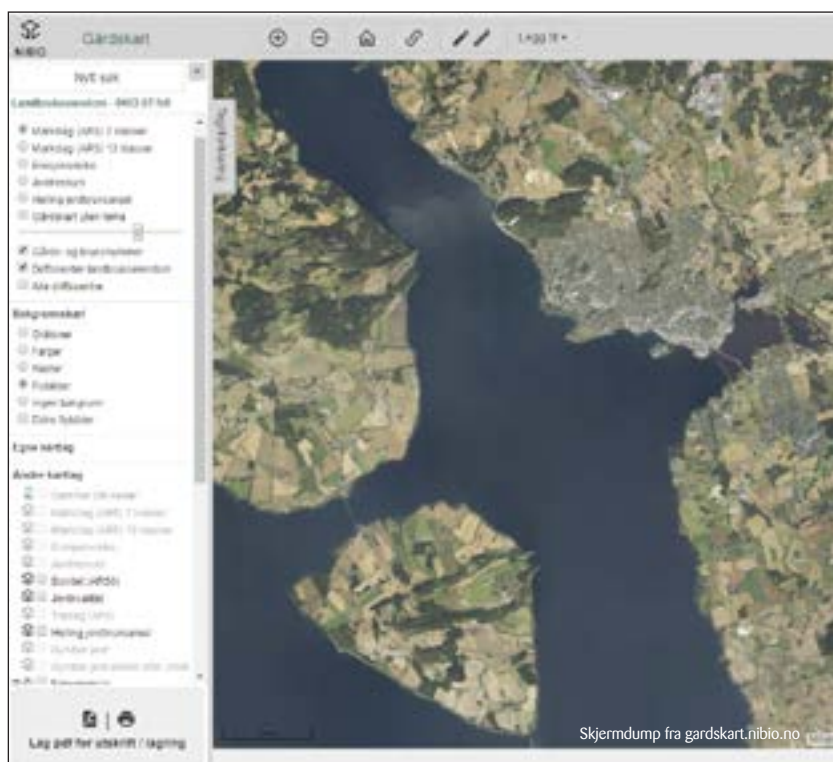
Kommunen har ansvaret med den kontinuerlige ajourføringen. Det vil si at de løpende endringer i landskapet som vi får kjennskap til, skal føres inn i den sentrale basen for ajourhold. Når vi har gjort vårt ajourhold vil oppdateringen vises etter en uke i «Gårdskart» på nett. Nye arealtall kan deretter legges inn i landbruksregisteret.

Den periodiske ajourføringen har NIBIO (Norsk institutt for bioøkonomi) ansvaret for. Ved dette ajourholdet saumfarer hele kommunen og foretar en fullverdig oppdatering ved hjelp av de nyeste flyfotoene. I tillegg fanger de opp eventuelle feil og unøyaktigheter som er gjort under kommunens kontinuerlige ajourføring, siden forrige periodiske ajourføring. Fordi flyfotoene som regel ikke er helt av nyeste dato arrangerer NIBIO et dialogmøte med kommunen under sitt arbeid. Dialogmøte skal avdekke endringer som er gjort av kommunen etter siste flyfotodato. Har det for eksempel skjedd en dyrking av skogareal etter 2016 (siste flybilde), så vil flybilde vise arealtypen skog, men symbolisert med arealtypen fylldyrket.

Frist for å melde inn endringer

De arealbaserte tilskuddene som søkes på om høsten, enten det er søknad om produksjonstilskudd eller RMP-tilskudd, beregnes på grunnlag av arealtallene i «Gårdskartet». Det er derfor viktig at disse tallene stemmer med det som søkeren legger til grunn i sine søknader. Dersom man har foretatt endringer i jordbruksarealene så må dette bli meldt oss innen 20. juni samme år. Vi får da tid nok til å gjøre de nødvendige oppdateringene før søknadsfristene i oktober; 1. oktober for RMP (regionale miljøtilskudd) og 15. oktober for produksjonstilskudd.

Er det foretatt endringer som vi får beskjed om senere enn 20. juni, kan vi ikke garantere at disse endringene vil bli lagt inn slik at de får effekt for tilskuddssøknadene samme høst.

BLÆSTADDAGEN

Vann – for mye eller for lite?

6. JUNI 2019

Velkommen til en lærerik åpen dag, hvor det myldrer ute på tunet på Blæstad.

Vi byr blant annet på følgende:

- Landbrukssenteret er 10 år, vi feirer med kake
- Debatt: Jordvern lokalt
- Fagforedrag med Atle Hauge i NIBIO
- Markvandring
- Utdeling av pris fra Innovasjonsfondet til SpareBank 1 Østlandet og Hedmark Bondelag
- Presentasjon av utstyr fra maskinfirmaene
- Spennende utstillere fra ulike deler av landbruksnæringa
- Helgrillet lam, salg av mat og drikke

Noen momenter til bruk av husdyrgjødsel

Av **OLE FREDRIK DÆHLI**
Ringsaker landbrukskontor

Husdyrgjødsel er en viktig ressurs som brukt på riktig måte tilfører kulturplantene verdifulle næringsstoffer. Dette fører til sparte kostnader til innkjøp av kunstgjødsel, et bedre miljø og gir sikrere avlinger på tørkesvak jord ved riktig bruk.

Bruk av husdyrgjødsel hjemles i Forskrift om gjødselvare mv av organisk opphav av 04.07.03. Det er lov til å spre husdyrgjødsel i perioden 15. februar til 1. november dersom forholdene tilsier det. På eng uten nedmolding er det ikke anledning til å spre etter 01.09. Ved spredning av husdyrgjødsel i åpen åker er det krav om at nedmolding foretas straks og senest innen 18 t. En kan benytte plog eller annen jordarbeidingsredskap som en ønsker så lenge all husdyrgjødsel blir godt moldet ned i jorda innen fristen. Dette for å unngå tap av næringsstoffer til vann og luft.

Det er ikke anledning til å spre mere husdyrgjødsel enn 17 kg tot. N/daa. En har ikke anledning til å spre husdyrgjødsel på snødekket eller frossen mark.

Ved husdyrproduksjon er det krav om tilstrekkelig spredeareal for å spre husdyrgjødsel. Dette kan skje på eget og/eller leid areal med skriftlig kontrakt. Ei melkeku regnes som en gjødseldyrenhet og utgjør 4 daa. Andre dyrearter regnes forholdsmessig ut fra dette. En opplever at enkelte mangler spredeareal for sitt foretak med husdyr. Ved manglende spredeareal vil det bli foretatt avkorting i produksjonstilskudd. Ved brudd på husdyrgjødsel-

skriften vil foretaket i tillegg få avslag hvis det har søkt om miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel i ordningen regionale miljøtilskudd i jordbruket. All gjødsling skal tilpasses kulturplantenes gjødslingsbehov, jf. Forskrift for gjødslingsplanlegging.

Er det noe du er i tvil om og ønsker nærmere informasjon så kontakt gjerne landbrukskontoret.

Kompenserende tiltak for tap av dyrka mark ved jernbaneutbygging

Av **JØRN-R. FOLLUM**
Hedmarken landbrukskontor

Nytt dobbeltspor Sørli - Hamar er utpekt som et pilotprosjekt for BaneNOR knyttet til kompensasjon for varig omdisponert jordbruksareal. I samarbeid med Fylkesmannen i Hedmark/Innlandet og Stange kommune ved Hedmarken landbrukskontor, har BaneNOR utarbeidet en plan for avbøtende, restaurerende og kompenserende tiltak for strekningen Sørli-Åkersvika.

Som grunnlag for arbeidet med planen ble det i 2018 utarbeidet en mulighetsstudie som på et overordnet nivå vurderte handlingsrommet for gjennomføring av fysisk kompensasjon av jordbruksareal i Stange kommune. Tilbakefø-

ring av eksisterende bane til jordbruksformål og oppdyrking på masseutfyllingsområder blir vurdert som egnede og gjennomførbare kompensasjonsområder.

Planen vil ligge med som et grunnlagsdokument når BaneNOR sender over forslaget til reguleringsplan for strekning i løpet av våren til Stange kommune.

De berørte jordbruksarealene i planområdet består i det alt vesentlige av fulldyrka jord. Foreløpig beregning av arealbeslag viser en permanent omdisponering av jordbruksareal på totalt drøyt 400 dekar fulldyrka jord. Dette inkluderer både selve jernbanelinjen, samt arealer til nye kryssinger og vegger. Av jordbruksarealene som blir permanent omdisponert befinner om lag 90 % seg nord for Stangebyen. De berørte områdene domineres av svært god jordsmonnskvalitet.

Det er et stort masseoverskudd i prosjektet. Jordmasser fra ny jernbanetrasé kan brukes til reetablering av eksisterende spor til jordbruk eller til oppbygging av ny dyrkingsjord som toppdekke ved avslutning av masseutfyllingsområdene.

Løsmasser og berg nord for Stangebyen blir i reguleringsplanen foreslått lagt i masseutfyllingsområde ved Nesten/Skjerden, med unntak av masser som må til godkjent deponi for forurensete/syredannende masser. Masseoverskudd sør for Stangebyen antas å kunne legges i masseutfyllingsområder sør for Sørli.

Selve gjennomføringen av massehåndteringen og flytting av matjord må følges opp gjennom krav om utarbeidelse av egen plan for håndtering av matjord i anleggsfasen i reguleringsbestemmelsene og miljøoppfølgingsplan.

Verdt å vite...

Varsel – rutiner ved vilt påkjørsler

Ved vilt påkjørsler ring **Politiet 02800**. Du kan også ringe nødtelefonen 112. Har du kjennskap til den lokale fallviltordningen og deres mannskaper kan disse også kontaktes direkte.

Ansvarlig for dødt vilt ellers i veibanen eller på veikanten i Ringsaker, er NCC Roads A/S, som kan nås på tlf. 175 eller mobil 406 48 213.

I Hamar, Stange og Løten er det Kolo Veidekke, tlf. 924 86 539.

Kontakt Mattilsynet

Bekymringsmelding og andre meldinger kan sendes via Mattilsynets hjemmeside www.mattilsynet.no, eller til postmottak@mattilsynet.no. Ønsker du å snakke med en ansatt i Mattilsynet, kan du ringe telefon til nr. 22 40 00 00. Be så om å få snakke med en person som jobber med det du kontakter Mattilsynet om (eksempelvis dyrevelferd storfe i Ringsaker).

Rovvilt – varslingstelefon (SNO)

Ringsaker: Olaf Tørudbakken, tlf. 950 31 065

Hamar, Løten, Stange: Rune Bjørnstad, tlf. 908 35 709

Rovviltkoordinator i Hedmark: Stein Arne Brendryen, tlf. 482 59 027

Gjennom hele året skal spor og synsobservasjoner av fredet rovvilt umiddelbart meldes rovviltkontaktene i regionen. Dette er viktig i forbindelse med bestandskartlegging av rovvilt. En god kartlegging av bestanden er avgjørende i forbindelse med tildeling av kvoter ved bl.a. lisensfelling. Der- som du ikke får kontakt med rovviltkontaktene i din kommune, prøv nabo- kommunen, rovviltkoordinatoren i Hedmark eller landbrukskontoret.

Telefonnummer veterinæravakt

Hamar, Løten, Stange 62 56 24 30

Ringsaker nord 480 98 770

Ringsaker sør 62 35 90 05 / 995 31 466

Registrer riktig gate- eller veiadresse i Enhetsregisteret!

Mange opplever å ikke få informasjon i forbindelse med eksempelvis produksjonstilskudd eller andre brev fra offentlige myndigheter som henter sine adressedata fra Foretaksregisteret. Posten leverer ikke lenger ut brev der gate- eller veiadresse ikke er påført, adressene leses kun elektronisk og slike brev går rett i retur til avsender. **Derfor er det viktig at alle sørger for å oppdatere adresseinformasjon om sitt landbruksforetak i Enhetsregisteret i Brønnøysund.** Om man ønsker, kan man registrere både gårdsnavn og gate- og veiadresse som en del av adresseinformasjonen, men det må da stå på to linjer. Det er den enkelte som er ansvarlig for å ajourføre adresseinformasjon for eget foretak, og skjema for dette finnes på Altinn.

Kornskole på Hedmarken også i 2020!

I samarbeid med Norsk Landbruksrådgiving Innlandet, Fylkesmannen i Hedmark og Hedmark fylkeskommune arrangerte Hedmarken landbrukskontor og Ringsaker landbrukskontor Kornskole for nye og erfarne kornbønder på Hedmarken våren 2018. Dette var et ledd i kornsatsinga til Fylkesmannen i Hedmark.

Kornskolen ble en suksess og vi ønsker derfor å gjennomføre ny Kornskole våren 2020. Ønsker du å øke din grunnleggende kunnskap om korn dyrking, med fokus på god agrobiologi og dyrkingsteknikk, er dette kurset for deg. Ta kontakt med Arild B. Wenersgaard (abw@stange.kommune.no / tlf. 40 42 95 27) eller Øyvind Håland (oyha@ringsaker.kommune.no / tlf. 96 94 20 72) for å melde din interesse, eller følg med for nærmere informasjon om kurset og påmelding.

Kartlegging av planteskadegjørere i potet

Mattilsynet starter et nytt kartleggingsprogram i 2019 for å få kunnskap om forekomst av karanteneskadegjørere i potetproduksjonen. Intensjonen er at programmet skal gå i flere år.

I 2019 vil programmet omfatte lys ringrøte, mørk ringrøte og rotgallnematoene *Meloidogyne chitwoodii* og *M. fallax*. Lys ringrøte, som tidligere er kartlagt i flere runder fra 1998 til 2015, er funnet i Norge, mens de tre andre aldri har vært påvist. Det er ikke undersøkt for *Meloidogyne chitwoodii* og *M. fallax* tidligere.

Mattilsynet vil i 2019 ta prøver hos et tilfeldig utvalg potetprodusenter. Prøvene vil tas fra lager i perioden fra opptak til midten av november. Utvalgte produsenter vil bli kontaktet i forkant av prøveuttak.

Jordvernet utfordres i kommuneplanens arealdel i Stange kommune

Planprogrammet for kommuneplanens arealdel ble fastsatt i kommunestyret i Stange 15. februar 2017. Kommunestyret i Stange vedtok den 3. april å legge arealdelen ut på høring. Stange kommunes behov for arealer for boligbygging utfordrer i noen områder jordvernet. I fjor sommer ble mulighetsstudiene for Tokstad og Hobergjordet gjort kjent, og arealdelen inneholder forslag til omdisponering av jordbruksarealer til dette formålet på disse områdene.

Til sammen er drøyt 400 daa dyrket mark forslått permanent omdisponert til andre formål, herav ca. 235 daa til boligformål og drøyt 100 daa til grønnsstruktur knyttet til boligområdene. De områdene som i hovedsak beslaglegger dyrka mark til boligformål og grønnsstruktur er Tokstad, Hobergjordet, som har dyrka mark av høy kvalitet (A), og arealer øst for Stangebyen (Kløvstad, Roa, Brenna, Dammen).

Søknad om regionale miljøtilskudd (RMP)

Alle med et landbruksforetak har muligheten til å søke tilskudd hvis de gjør ekstra tiltak på gården for å fremme særskilte miljømål i jordbruket. Ordningen heter regionale miljøtilskudd (RMP). For oss i Hedmark vil dette bety tiltak for å redusere forurensning til vann og luft, redusert bruk av plantevernmidler, ivareta biologisk mangfold og ivareta og skjytte områdene i verdifulle kulturlandskap og freda kulturminner.

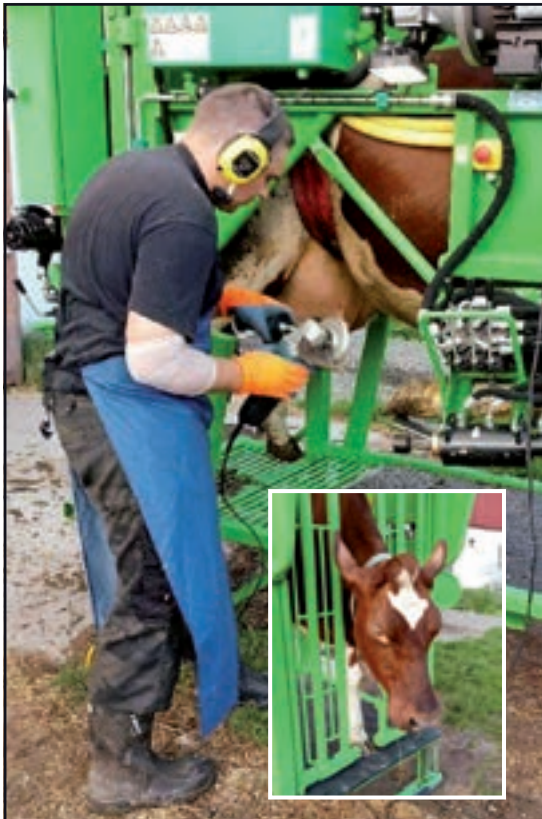
Forskriften for Regionale miljøtilskudd er i skrivende stund på høring, men vil bli fastsatt utpå våren. I den forbindelse vil det komme en veileder hvor alle søkbare tiltak står forklart. Nye tiltak er tilskudd til fangvekster og soner for pollinerende insekter på jordbruksareal. Nye vilkår i forskriften er blant annet under tiltaket «ingen jordarbeiding om høsten», hvor muligheten for å brenne halm faller bort. Vi oppfordrer alle som skal søke om regionalt miljøtilskudd til å lese veilederen i tillegg til forskriften for de tiltakene det skal søkes om, da endringer kan forekomme. Er du usikker på noe eller mener vilkårene er uklare, ta kontakt med landbrukskontoret før du søker.

Hedmarken landbrukskontor har søkt om tilskudd fra klima- og miljøprogrammet til Fylkesmannen. Og håper å få gjennomført fagsamlinger om grasdekte vannveier og kantoner i åke i samarbeid med Ringsaker landbrukskontor i juni.

Husk å se på dine gårdskart på www.nibio.no i god tid før du søker slik at du vet at alt stemmer. Samtidig som forskriften endres er det også forslag om ny søknadsfrist og denne ser ut til å bli 15. oktober.

Foto Hege G. Ottinsen

Moderne hydraulisk klauvboks (KVK 800-1) gir effektiv klauvskjæring – uten smerte for kua!

Stell pent med klauvene!

Klauvlidelser kan føre til halte dyr, betennelser og alvorlige lidelser. Sørg for god dyrevelferd med jevnlig stell av klauvene. I løsdriftfjøs er godt klauvstell ekstra viktig for å unngå smittsomme hudsykdommer.

Fagmessig klauvstell av kyr utføres over hele Østlandet. Klauvboks og ventebås medbringes. Medlem av Norsk klauvskjærerlag og med opplæring fra veterinærhøgskolen.

Ring **957 44 793** for avtale!

grafika.no

Dalseng klauvskjæring

Odd Ivar Dalseng, klauvskjærer oidalseng@live.no

Vår er tid for skogkultur!

I tillegg til hogstoppdrag og tynning tilbyr Nortømmer planting, ungskogpleie, markberedning og gjødsling av høy kvalitet til konkurransedyktige priser.

Kontakt vår virkeskjøper i området:
Joakim Esbjørnsen tlf: 952 83 043
Skogkulturansvarlig:
Ole Harald L. Kveseth tlf: 917 99 723

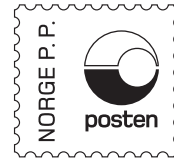
 NORTØMMER AS
- på skogeierens side

Sentralbord tlf. 904 78 000 · post@nortommer.no · www.nortommer.no

SØKNADSFRISTER 2019

Dato: Søknadsfrist for:

- 15. jan. Midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til roviltskader. (Fylkesmannen)
- 15. mars Produksjonstilskudd. Husdyrtilskudd. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Driftstilskudd melkeproduksjon. Driftstilskudd spesialisert storfekjøttproduksjon. Registrere dyr som gir grunnlag for tilskudd avløsning ved ferie og fritid, og tilskudd for grovfôrareal. (Kommunen)
- 1. mars Statstilskudd til skogsbilveger. (Kommunen)
- 1. mars Tilskudd til tiltak i beiteområder (for beitelag og enkeltpersonforetak) (Behandles av kommunen, avgjøres av Fylkesmannen)
- 15. apr. SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket). (Kommunen)
Tilskudd utvalgt kulturlandskap Helgøya.
- 1. aug. Salg av grunnkvote ku og geit.
- 1. okt. Tilskudd til generelle miljøtiltak herunder tilskudd til utsatt jordarbeiding, grassoner langs vassdrag og i vannveier, spredning av husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesong. (Søknadsfristen kan bli endret) (Kommunen)
- 1. okt. Statstilskudd til skogsbilveger. (Kommunen)
- 1. okt. Utleie av grunnkvote og endring av kvoteforhold.
- 15. okt. Produksjonstilskudd. Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid 2019. Husdyrtilskudd. Tilskudd til økologisk areal og husdyr. Tilskudd for bevaringsverdige husdyrraser. Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønn saker (inkl. salat på friland) samt matpotet i Nord-Norge. Areal og kulturlandskapstilskudd. Tilskudd til dyr på innmarksbeite. Tilskudd til dyr på utmarksbeite. Driftstilskudd til melkeproduksjon. Driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon. Registrere dyr som gir grunnlag for avløsertilskudd, og tilskudd for grovfôrareal. (Kommunen)
- 20. okt. Tilskudd til organisert beitebruk (for beitelag). (Kommunen).
- 31. okt. Erstatning for avlingssvikt og erstatning for svikt i honningproduksjon. Landbrukskontoret må varsles straks du blir klar over at skade har skjedd eller kan oppstå. (Kommunen)
- 1. nov. Erstatning for tap av husdyr og tamrein til rovilt (Fylkesmannen)
- 1. des. Søknad om melkekvote på ku for nyetablering (Landbruksdirektoratet)
- 31. des. Erstatning for katastrofetap i husdyrhold for tap av sau på beite. (Kommunen)
Varsle Landbrukskontoret så raskt som mulig.
- Hele året Tilskudd til avløsning v/sykdom mv. - frist 12 mnd. etter siste tilskuddsberettigede dag. (Kommunen)
Tilskudd til drenering av jordbruksjord. (Kommunen)
Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK), herunder ungsogpleie. (Kommunen)
Midler fra Innovasjon Norge: Investeringsmidler - tradisjonelt landbruk. Tilskudd og lån tilleggsnærings. Anlegg for produksjon av fornybar energi, bioenergi eller produsere flis til bioenergi. (Landbrukskontoret/Innovasjon Norge). Løpende søknadsfrist.
- 2020 10. januar 2020 er det frist for å etterregistrere opplysninger om avløserutgifter, distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker samt matpotet i Nord-Norge, tilskudd til dyr på utmarksbeite, dyr solgt som livdyr (kylling, kalkun). (Kommunen)

Returadresse:
Landbrukskontoret i Ringsaker
Postboks 14, 2360 Rudshøgda

Alltid der **for deg**

Vi skal være en partner for landbruket og aktører innen forbrukermarkedet gjennom kvalitet, service, kompetanse og innovasjon.

Våre virksomhetsområder:

Kraftfôr

Såvarer

Korn

Råvarer

Driftsmidler

Butikk

Strand Unikorn AS

Postadresse: PB 103, 2391 Moelv
Besøksadresse: Strandveien 15, 2390 Moelv
Tlf: 62 35 15 00, post@strandunikorn.no
www.strandunikorn.no

Følg oss på Facebook!
/ Strand Unikorn AS

Strand

NORGESFØR

Alltid der **for deg**